Capitulum 1

Discipulus: Solutiones predictarum rationum per memetipsum satagam invenire et ideo qui possunt hereticari te interrogare desistam, nonnulla de puniendis hereticis amodo quesiturus. Porro quia istud opus volui fieri principaliter propter dissensionem inter sanctissimum patrem et dominum, dominum Ioh. papam 22-um et quosdam qui ipsum de heretica pravitate diffamant, cum quibus in hoc convenio quod papa potest heretica labe respergi licet predictum dominum virum catholicum reputem et fidelem, ideo principaliter in hoc libro sexto qualiter et a quo sit papa si efficiatur hereticus feriendus investigare curabo. Verumptamen quia papa valet de heresi tam mendaciter quam veraciter infamari, primo inquiram de papa super crimine heresis mendaciter diffamato, secundo de papa vere heretica labe fedato. In primis autem cupio scire an papa habeat iudicem superiorem in terris, unde de hac re unam vel plures assertiones cum suis motivis velis michi referre.

Magister: Circa interrogationem tuam discrepant literati, quibusdam dicentibus quod papa non habet superiorem in terris, aliis

---

3 hereticari] etiam ne *added* Bb 5 quia] qui Ba 5 fieri] feri Ba, *omitted* Bb 5 dissensionem] defensionem Ba 6 sanctissimum patrem] *omitted* Vc Ox 6 et dominum] Bb Fi An Na Ce Vd We: *omitted* Edd Vg Pa Pc Va Vc Ox Ba Es Di To Sm nostrum *added* Fr 6 dominum²] Edd Ms Fr: *omitted* Bb 7 quosdam] hereticos *added* We Ba alios *added* Vc Ox 8 respergi] inspergi Ba spergi To 9 dominum] *omitted* Vc 9 virum] verum Ba Es Di vm To 10 qualiter] *omitted* Fr 10 et … papa] Vc Ox We Va Ba: quis Edd Vg Pa Pc Sa Es Di To quo Bb Fi An Na Ce quomodo Vd papa Sm quomodo sit Fr 11 hereticus] sit *added* Edd Pa Pc Sa Vd Es Di To Sm 11 feriendus] puniendus Sm *gap* Na 11 verumptamen] Edd Va Vg Pa Pc Ba Es Di To Sm: Verum Bb Fi An Na Ce Vc We Ox Vd Fr 12 valet] non debet Es Di To *omitted* Sa 12 tam … veraciter] Vc Ox We Va Ba: tam mendaciter Bb Fi An Na Ce Vg Pa Pc Sa Di To mendaciter Edd Vd Es Sm Fr 13 crimine] crimen Ox 13 diffamato] infamato Vd 14 secundo … fedato] *omitted* Ox 14 secundo] scilicet infra 68 *added* Pz scilicet infra c. 66 *added* Ly scilicet infra c. 60 *added* Ba Di scilicet infra c. 61 *added* To scilicet infra (inferius Es) c. 68 *added* Va Vg Pa Pc Es 15 an] si Ba 15 re] *omitted* Fi An 16 plures] duas Fi An Ce 17 tuam] *omitted* Ox 18 superiorem] superior Bb

---

17–18 Gerald Odo, *Quid niteris,* GF p. 970

---

1 capitulum 1] Capitulum 1 an papa habeat iudicem in terris superiorem arguitur quod non Ox inquirit an papa habeat superiorem in terris et allegat pro opinione tenente quod non eo quod a nullo nec universali ecclesia iudicandus est ipse vero de omnibus iudicat quodque ab eo appellare non potest Fr

dicentibus quod licet nulla persona in terris sit superior papa universalis tamen ecclesia et etiam concilium generale est supra papam. Asserentium autem papam non habere superiorem in terris quidam dicunt quod qui semel est canonice ad papatum assumptus nisi renuntiaverit spontanea voluntate papatui nunquam poterit nisi per divinam potentiam papatu iuste privari etiam si efficiatur hereticus. Alii dicunt quod quamvis papa non habeat superiorem in terris quamdiu est papa si tamen efficiatur hereticus ipso facto iure divino non humano est papatu privatus et inferior factus catholicis.

Discipulus: Allega primo pro assertione in qua diversi conveniunt scilicet quod papa non habet iudicem superiorem in terris.

Magister: Hoc auctoritatibus et rationibus nonnulli probare conantur. Hoc enim Innocentius papa ut habetur 9 q. 3 c. *Nemo* sentire videtur, ait enim: "nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem, neque enim ab augusto neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur". Ex quibus verbis datur intelligi quod etiam universalis ecclesia non est papa superior cum clerus et populus qui secundum predicta verba Innocentii papam nequeant iudicare ecclesiam universalem constituant. Ex quo sequitur quod etiam concilium generale non est supra papam. Item, Symachus papa ut habetur eisdem causa et questione c. *Aliorum*, ait: "aliorum hominum causas Deus voluit

19 nulla] *omitted* Fi An 19 persona] imperator Anb 19 sit] *omitted* Ba 20 etiam] *omitted* Edd Vg Vc Ba Es 22 quod] cum *added* Edd 22 qui] quis Edd Vg Va 23 nisi renuntiaverit] nisi abrenuntiaverit Ly et non abrenuntiaverit Vg Pa Pc et non abrenuntiatione et Pz 23 spontanea] propria Sm 23 papatui] papatum Bb, et sponte *added* Sm 24 potentiam] a *added* Edd Vg Pa Pc Va 24 papatu] papatum Bb 25–26 non … papa] *omitted* Vc 25 habeat] habet Ba 26 efficiatur] efficitur Bb Fi An Es, est Ba 26 hereticus] efficitur *added* Ba 29 qua] quo Bb 29 diversi] *omitted* Va 30 habet] habeat Edd Vg Pa Pc habeant Va 32 enim] etiam Pz Bb Fi An Na We Vg Pa et Pc 33 sentire videtur] *omitted* Ba 33 primam] Edd Va Pa Pc Bb Vc Ox We Vdb: papam Vd Na ipsam Fi An Vg Ba 33 sedem] primam *added* Ba 34 temperare] temporalem Ox 35 populo] populis Sm 37 cum] etiam Ba 37 populus] Vc Ox We Frb: papa Edd Vg Pa Pc Bb Fi An Na Vd Sm Es *omitted* Va 38 nequeant] valeant Sm 38–39 constituant] constituunt Vd constituat Ox We 40 eisdem] *omitted* Bb Va eadem Vc 41 aliorum ait] *omitted* Edd Va Pa Pc 41 voluit] noluit Pz

32–35 col. 610 40–43 *ibid.*

terminare per homines sedis istius presulem suo sine questione reservavit arbitrio”. Ex quo habetur quod solus Deus est superior presule sedis apostolice.

Discipulus: Dicerent alii quod Symachus papa loquitur de aliis causis quam de causis heresis et ideo, non obstantibus verbis eiusdem, papa habet superiorem in causis heresis.

Magister: Ista responsio impugnatur quia sicut ex dictis sanctorum patrum colligitur, ubi canon non excipit nec nos debemus excipere, cum ergo canon Symachi pape causam heresis nequaquam excipiat nec nos causam heresis debemus excipere. Hoc etiam patet quia verba indistincte prolata generaliter debent intelligi ut papa in omni causa divino servetur arbitrio. Tertia auctoritas ad predictam assertionem est Antheri pape qui ut in predictis causa et quaestione c. *Facta*, ait: “facta subditorum iudicantur a nobis, nostra vero a Domino iudicantur”. Papa ergo superiorem iudicem non habet in terris. Quarta auctoritas est Constantini imperatoris qui, ut legitur 12 q.1 c. *Futuram* “presidens sancte synodo que apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam coram se conspiceret deferendam ait: ‘vos a nemine diiudicari potestis quia Dei solius iudicio reservamini, dii etenim vocati

---

42 homines] Fb: sed *added* Bb Fi An Na Va Pa Vd Vc We Sm licet *added* Edd Vg Pc 42 suo] sue Pz 42 questione] conclusione Va 43 reservavit] Fb Vc Ox Fr: servavit Edd Vg Va Bb An Fi Vd We servabit Ba 43 quo] quibus verbis Vc Ox We Ba 43 est] *omitted* Bb Ba 44 presule] *omitted* Edd Vg Bb An Fi Vd 45 papa] *omitted* Edd 46 quam] non Va *omitted* Ba 46 de] a Ba 46 heresis] hereticis Edd 47 causis] causa Vc Ox Sm 49 ubi] nisi Ox 51 nos] etiam *added* Ba 52 quia] quod Ox 52 indistincte] Edd Vg Pa Pc Sa Va Bb Fi An Na Ox Vd Es Di Sm Fr: indiffinite Vc We Ba 52–53 intelligi] cum ergo canon predictus indiffinite (indistincte Va) loquatur (loquitur Ba) generaliter debet intelligi *added* Vc Ox We Va Ba 53 servetur] reservetur Vc Ox We Fr 54 antheri] Austerii Pz Anterii Fi Ba 55 facta[2]] autem *added* Ba 56 vero] autem Va 56 domino] Fb Bb Na Vc Ox Vd Sm: Deo Edd Vg Pa Pc Va Fi An We 57 auctoritas] ad predictam assertionem *added* Ba 57–58 est … imperatoris] Ly Vc Ox We Vd Ba: Constantini imperatoris Pz Vg Pa Pc Va Bb Na Sm Constantini Fi An 58 12] 13 Edd 58 futuram] Fb Ba: *Futura* Ww *Futuram ecclesiam* Sm 59 que] qui Ox 60 coram] Fb Vc We Pa: contra Ms 60 conspiceret] aspiceret Edd Vg 60 deferendam] deferendum Ox differendam Sm 60–61 diiudicari] iudicari Ba Es Sm 61 reservamini] Fb Pa Es: servamini Ms

---

49–53 These arguments Ockham usually associates with extreme papalism: e.g. 3.1 Dial. 1.2; Brev.2.2.5-17; AP 1.32-55 54–56 col. 610-611 58–62 col. 682

estis et idcirco non potestis ab hominibus iudicari ’”. Ex quibus verbis datur intelligi quod clerici non possunt a laicis iudicari et per consequens multo fortius caput clericorum scilicet summus pontifex nequit ab alio iudicari.

Quinta auctoritas ad idem est Gelasii pape qui ut habetur 9 q. 3 c. *Ipsi* loquens de apostolica sede ait: “ipsi sunt canones qui appellationes totius ecclesie ad huius sedis examen voluerunt deferre, ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium nec de eius umquam preceperunt iudicari iudicio”. Ex quibus verbis datur intelligi quod de summo pontifice non licet toti ecclesie iudicare sed ipse habet de tota ecclesia iudicare. Cum ergo nec persona nec aliqua congregatio in terris sit superior tota ecclesia, nec papa qui est supra totam ecclesiam potest aliqua congregatio vel persona superior reperiri. Sexta auctoritas est Nicholai pape qui, ut habetur causa et questione predictis c. *Patet*, ait: “patet profecto sedis apostolice cuius auctoritate maius non est iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicio iudicare”. Ex quibus habetur quod nemini licet de summo pontifice iudicare et per consequens non habet superiorem in terris.

Discipulus: Puto quod qui posset ad istas auctoritates rationabiliter respondere omnes alias eandem sententiam pretendentes

---

62 iudicari] diiudicari Va 63 datur intelligi] colligitur Edd Va Pa Pc 64 scilicet] *omitted* Edd Va Pa Pc 65 pontifex] *omitted* Fi An 65 nequit] nequaquam potest Edd Vg Pa Pc Ba Es 65 alio] aliquo Vc Ox Va 66 qui] *omitted* Edd Vg Pa Pc Vc Ba Es 66 ut] et Edd 67 ipsi[1]] et *added* Edd 67 sede] sedis Bb 67 ipsi[2]] ipsis Bb 67 sunt] sibi *added* Edd 68 sedis] sedem Bb Fi An Na Vg Va Vd sancte sedem Pa 68 voluerunt] voluerint Fi An voluit Sm 69 vero] vere Bb 69 nunquam] unquam Bb Fi An 69 appellare] appellari Edd Pa appellaris Va 69 debere] Fb Edd Pa: *omitted* Ww 69 sanxerunt] sanxere Bb Fi An Na Vc Ox We Va Pc Vd sane Vg 69 ac] aut Vg et Es 70–71 commeare] convenire Bb Fi An Na Va Vg Pc Vd Sm Es 71 preceperunt] perceperunt Fi An Va 71 iudicari] iudicare Edd 76 aliqua] alia Edd apostolica Sm 76 reperiri] que papam habeat iudicare *added* Ba Es 77 est] *omitted* Pz 78 profecto] perfectio Edd Vg Na We Sm 79 fore] forte Edd Vg 79 cuiquam] tanquam Ox 80 liceat] Fb: *omitted* Ww 80 nemini] nulli Edd Vg Va Pa Pc non Es 83–84 rationabiliter] totaliter Va 84 sententiam] rationem Edd Vg Va Pa Pc Es 84 pretendentes] precedentes Ox seu sententiam *added* Edd Vg Va Pa Pc Es

---

66–71 col. 611 77–80 col. 609

sine difficultate dissolveret. Ideo ista sufficiant. Signa tamen ubi poterunt alie inveniri que sonare videntur quod papa non habet iudicem superiorem in terris.

Magister: Ad hoc poterit allegari auctoritas Nicholai pape di. 21 c. *Nunc autem*, et di. 22 c. *Qua traditione* et 2 q. 7 *Petrus*.

Discipulus: Pro eadem assertione rationes adducas.

Magister: Prima ratio talis est. Ille a quo non licet appellare non habet superiorem in terris quia ab omni inferiori ad superiorem licite est appellare (2 q. 7 *Placuit*). Sed a papa appellare non licet (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*), ergo papa non habet iudicem superiorem in terris. Secunda ratio talis est. Ille qui est omnibus superior non habet superiorem, quia non potest respectu eiusdem vel eorumdem esse superior et inferior. Sed papa est omnibus catholicis superior cum sit omnium caput, igitur non habet iudicem superiorem in terris. Tertia ratio talis est. Qui non potest ab aliquo accusari non habet iudicem superiorem. Sed papa non potest ab aliquo accusari quia pastor ab ovibus accusari non potest (6 q. 1 *Oves* et 2 q. 7 *Petrus*). Omnes autem catholici sunt oves cure et regimini pape commisse. Igitur ipsum accusare non possunt et per consequens a nemine potest iudicari.

Capitulum 2

---

85 sine difficultate] *omitted* Fi An 85 dissolveret] dissoluret Pz 85 ista] iste Vc 85 signa] Signes Edd 86 poterunt] potuerunt An Na Vg We potuerint Ba 86 inveniri] reperiri Va invenire Sm 89 22] 23 Edd Vg Va Pa Pc Sm 89 qua traditione] *Contradictionem* Edd Vg Va Vd Pc *Que traditiones* Ba *Contra traditionem* We Na 90 adducas] inducas Sm 91 ille] *omitted* Edd Vg Es 92 inferiori] inferiore Edd Vg Pc 93 7] 5 Edd Vg Va Pa Pc 6 Ba 93–94 placuit) … c[1]] *omitted* Ox 94 iudicem] *omitted* Edd Vg Va 95 talis est] *omitted* Va 96 quia] idem *added* Vc Ox Ba 97 vel] *omitted* Va 97 et] etiam An 99 in terris] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 99 talis] *omitted* Edd Vg Pa Ba Es 99 est] hec *added* Edd 103 commisse] Edd Pa: commissi Bb Fi An Na Vg Va Pc Vd Vc Ox We Sm

---

88–89 col. 71 89 col. 75 89 col. 496 93 col. 501 94 col. 611 94 *ibid.* 101–102 col. 555 102 col. 496

---

1 capitulum 2] Capitulum 2 quod papa habet iudicem superiorem in terris explicantur diversi modi ponendi Ox recitat opinionem contrariam et diversos eius modos arguitque quod imperator vel princeps est iudex ordinarius pape Fr

Discipulus: Noli multiplicare rationes pro hac parte, sed motiva dicentium quod papa habet superiorem in terris enarra.

Magister: Quod papa etiam manens papa habeat iudicem superiorem in terris nonnulli multis rationibus probare nituntur. Modi tamen ponendi sunt diversi. Quidam enim dicunt quod imperator vel aliquis alius iudex et princeps secularis aut populus seu multitudo aliqua est iudex ordinarius pape. Alii vero dicunt quod nec ecclesia universalis nec aliqua alia congregatio aut persona habet potestatem requirendi vel cohercendi papam nisi in duobus casibus. Primus est si papa fuerit de heresi graviter infamatus licet falso, secundus est si in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia sit notorie deprehensus et ipse incorrigibilem se ostendat.

Discipulus: Prosequere primo primam opinionem quia quamvis putem eam hereticam, qualiter tamen assertores ipsius eam fundare conantur, et quomodo ad rationes et auctoritates in contrarium respondere nitantur gratia exercitii ut acutius veritatem intelligam scire desidero.

Magister: Pro predicta assertione potest primo sic argui. Ille qui nullam habet iurisdictionem coactivam imperatori aut regi vel alii principi aut populo est subiectus, quia qui nulli alteri est prepositus alicui est subditus aliter enim nullum ordinem ad alios homines nec superioritatis nec inferioritatis haberet. Vbi autem non est ordo ibi est confusio; confusio autem inter homines inveniri non debet. Qui ergo quantum ad iurisdictionem coactivam nulli est prepositus quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus. Sed papa ex ordinatione Christi super alios nullam habet iurisdictionem coactivam. Igitur quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus et nonnisi imperatori aut regi vel

---

2 noli] Nolim Gs 2–3 motiva] motivum Edd Vg Va Pa 3 dicentium] ducentium An 3 superiorem] superiores Bb Fi An Na We 4 magister] *omitted* Fi 4 etiam] *omitted* Va 5 nonnulli] Vc Ox We Sm: etiam *added* Edd Vg Pa Pc Va Bb Fi An Na Vd 5 nituntur] nitantur Bb 8 quod] *omitted* Ba 10 habet] habeat Edd Vg 10 requirendi] inquirendi Vc Ox We Ba 11–12 licet] vel Ox 12 falso] false Va Ba Es Sm 12 aliquo] alio Ox apostolico Sm 12 scandalizetur] scandalizaretur Va Pa Pc Vd We Es 14 quia] et Edd Vg 15 assertores] assertiones Vc 15 ipsius] eius Ba 16 conantur] conentur Vc Ox Vd nitentur We 16 et^2] ad *added* Bb Fi An Va Pa Pc Vd Sm 19 assertione] opinione vel assertione Edd Vg 20 coactivam] super alios *added* Vd 20 aut] *omitted* Ba 21 alii] alteri Ba Es Sm 21–22 quia … subditus] *omitted* Vc 21 qui] *omitted* An 22 aliter] alias Va Pa Pc Es 25 ergo] autem Edd 29 est] papa *added* Vc Ox We Ba 29 nonnisi] nonnulli Ox

principi. Igitur alicui predictorum est papa subiectus et ita aliquis predictorum est iudex ordinarius pape.

Capitulum 3

Discipulus: Quamvis asserere quod papa super alios non habet iurisdictionem coactivam sit hereticum reputandum, ut arbitror, dic tamen quomodo predicti assertores hoc probare nituntur.

Magister: Hoc auctoritatibus scripture divine et sanctorum moliuntur ostendere. Primo autem auctoritate Christi dicentis apostolis Matth. 20: "scitis quia principes gentium dominantur eorum et qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicumque voluerit inter vos maior fieri sit vester minister et qui voluerit inter vos primus esse erit vester servus". Ex quibus verbis datur intelligi quod maioritas et primitas illius qui est maior et primus inter omnes discipulos Christi cuiusmodi sunt omnes christiani in ministrando et serviendo consistit et per consequens iurisdictionem coactivam super alios nullatenus

---

30–31 papa … est] *omitted* Bb 30 ita] *omitted* Vc 2 asserere] asseris Va assertores Pc 3 coactivam] *omitted* Fi An 3 sit … reputandum] sint heretici reputandi Pc 3 ut arbitror] *omitted* Fi An 5 auctoritatibus] auctoritate Edd Vg Va Pa Pc 5 divine] sacre Ba Es Sm 6 autem] *omitted* Edd Vg Pa Pc Vd Ba Es *gap* Sm 6 christi] *omitted* Bb 7 20] 24 Ox 7 quia] Vulg Edd Vg Va Bb Fi An Na Ox Ba: quod Vc We Vd Pa Pc Sm 8 in] super Vc 8 erit] est Bb Va Pa Pc 9 sed] *omitted* Ox 9 fieri] Vulg: esse Ww 9 sit] Vulg Edd Va An Vc Ox Ba Es Sm: erit Bb Fi Vg Vd We 10 qui] Vulg: quicumque Ww 11 primitas] primatus Ox prioritas Vd Ba Es Sm 12 omnes] nos Ox 12–13 discipulos … christiani] christianos sua maioritas Vf 13 consistit] cum ergo papa sit maior et primus inter omnes (*omitted* Vc) christianos, sua maioritas in ministrando et serviendo consistit *added* Vc Ox We Ba

---

7–10 Matthew 20:25-27; cf. Marsilius II.iv.13

---

1 capitulum 3] Capitulum 3 quod papa ex ordinatione Christi nullam habet iurisdictionem coactivam super alios Ox allegat pro eo quod papa non habet iurisdictionem coactivam similiter quod Christus in quantum mortalis homo non habuit eam quod enim ementes et vendentes eiecit non ut iudex sed ut hostiarius egit hanc etiam apostoli non habuerunt Fr

habet.

Discipulus: Ministerium et servitium pape consistit in regendo et gubernando gregem sibi commissum, quod nequaquam facere posset nisi iurisdictionem coactivam haberet, nec obviat quod papa debet esse minister et servus nam etiam iudex temporalis puniendo malefactores minister est iuxta sententiam Apostoli ad Rom. 13.

Magister: Hanc responsionem dicunt Christum excludere, cum sic ministerium et servitium imponit maiori et primo inter suos discipulos quod ei exercendi potestatem in alios interdicit dicens: “qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos etc.” Ex quibus verbis colligitur quod Christus ministro et servo aliorum christianorum potestatem exercendi in alios interdicit et ita ab eo iurisdictionem coactivam excludit, quia inutilis et superflua est iurisdictio coactiva que non debet potestatem in maleficos exercere. Cum vero dicis quod iudex temporalis est minister secundum Apostolum respondetur quod male allegas Apostolum, quia non dicit Apostolus quod potestas est minister subditorum sed dicit quod est minister Dei. Christus autem voluit quod primus inter christianos esset minister non solum Dei sed etiam aliorum.

Discipulus: Probantne aliter quod papa non habet iurisdictionem coactivam super alios.

Magister: Hoc etiam probant sic. Papa non habet maiorem iurisdictionem coactivam quam habuit Christus cuius est vicarius. Sed Christus non habuit in quantum homo mortalis iurisdictio-

---

18 quod] quia Edd Vg Va 19 debet] dicitur Ba Es Sm de Bb 19 servus] servorum Dei *added* Edd Vg 20 iuxta] secundum Ba 22 magister] Secundum *added* Edd 22 dicunt] debent Edd 22 cum] quia Ba 23 sic] tale Sm *omitted* Ba 23 et servitium] *omitted* Bb non *added* Bb Fi An Na Sm 23 imponit] ponit Bb Fi Na Vd Sm 23–24 primo … ei] ideo suis discipulis Edd 24 ei] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc eis Vc Vf Sm et Ox 24 in] inter Vf 24 interdicit] interdixit Fi 25 exercent in] exercent inter Fi Fr exerceant inter Ba 25 eos] illos Edd 26 quibus] hiis Ba 26 verbis] *omitted* Edd Vg 26 ministro … servo] minister et servus Vg Va Pa Pc Vd 27 exercendi] exercere Ba 27 interdicit] interdixit Fi An Na Sm 29 debet] habet Vc Vf Ox videt Pc 29 maleficos] malefactores Ba 31 respondetur] respondent Vc Vf Ox We Ba 32 potestas] *omitted* Edd 33 est] *omitted* Bb 33 autem] enim Edd 33 voluit] Edd Va Vf Ox Vd Ba Sm: noluit Bb Fi An Vc We Vg 33 primus] *omitted* Edd Vg Pa Pc 34 esset] esse Ba 34 etiam] et Bb Fi An Pc 35 aliter] aliqui Va 38 habuit] habuerit Edd

---

21 Romans 13:4

nem coactivam. Tum quia iurisdictio coactiva sine divitiis vel adiutorio habentium divitias convenienter exerceri non potest et per consequens inutiliter retineretur. Christus autem omnes divitias necessarias ad iurisdictionem coactivam exercendam quo ad dominium penitus abdicavit, victu et vestitu contentus. Adiutorio etiam divitum ad eandem iurisdictionem exercendam minime utebatur. Ergo coactivam iurisdictionem in quantum homo mortalis non habuit. Tum quia, ipso testante, ministrare venit non ministrari ergo non venit iurisdictionem coactivam exercere ergo eam non habuit. Tum quia Christus opus quod sibi Pater imposuit, consummavit, ipso testante qui ait Ioh. 17: "opus consummavi quod dedisti michi ut faciam ". Christus autem iurisdictionem coactivam nequaquam exercuit ergo iurisdictionem coactivam a Patre non accepit inquantum erat homo mortalis, quia si eam accepisset et nequaquam exercuisset de malitia vel negligentia fuisset merito arguendus quia officium sine opere tenuisset.

Discipulus: Hic errant aperte quia evangelica testatur historia quod Christus iurisdictionem exercuit coactivam cum Christus de templo vendentes et ementes violenter eiecit ut legitur Matth. 21 Mar. 11 Luc. 19 et Ioh. 2.

Magister: Ipsi asserunt te hic errare propter duo. Primo quia eiicere vendentes et ementes de templo et alia facere que tunc Christus exercuit ad iurisdictionem coactivam non pertinent, nec Christus tunc officium prelati vel summi sacerdotis exercuit sed officium hostiarii tunc assumpsit teste Magistro Sententiarum qui ut habetur libro 4 di. 24 ait: "hoc officium, scilicet hostiariorum, Dominus in sua persona suscepit quando flagello de funiculis fac-

---

44 dominium] Deum Edd Vg Pa Pc 46–48 in … iurisdictionem] *omitted* Bb 47 habuit] habebat Vc 48 eam] *omitted* Fi An 51 faciam] Vulg Vc Vf Ox We Ba: facerem Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vd Sm 52 nequaquam … coactivam] *omitted* Fi An Sm 54 nequaquam] nullatenus Vc Vf Ox We eam *added* Bb Fi An Na Vd Ba Es 54 vel] et Fi An 54 fuisset] fuit Vc 58 eiecit] Edd Vg: eiecerit Ms 58 21] et *added* Vf Ox We Vd 59 11] 5 Bb Fi An Na Vg Pa Pc Vd 2 Va We Ox et *added* Vc Vf Ox We 60 primo] *omitted* Ox 61 et ementes] *omitted* Edd 62 pertinent] pertinet Vg Va We Ox 64 hostiarii] hostiariorum Gs 65 24] 3 Edd 65 hostiariorum] historiariorum Ly 66 dominus] Deus Edd Vg Va Pa

---

50–51 John 17:4 58 Matthew 21:12 59 Mark 11:11 59 Luke 19:45 59 John 2:15 65–69 Peter Lombard, *Sententiae in IV libros distinctae,* t.II, Grottaferrata 1981, p.396

to vendentes et ementes de templo eiecit. Ipse enim se hostiarium significans dicit ‘ego sum hostium, per me si quis introierit etc.’ ”. Predictum ergo officium quod Christus tunc exercuit ad hostiarios spectat. Hostiarii autem ex officio suo nullam iurisdictionem coactivam noscuntur habere. Ergo per illud exemplum probare non potes quod Christus iurisdictionem habuit coactivam. Secundo dicunt te errare quia Christus in quantum summus sacerdos si habuit iurisdictionem non habuit eam nisi respectu fidelium et in eum credentium quia ad eum de hiis qui foris erant in quantum summus sacerdos non pertinuit iudicare. Christus autem tunc eiecit infideles de templo, igitur hoc non fecit in quantum sacerdos sed in quantum hostiarius cuius est absque iurisdictione non solum malos fideles sed etiam infideles de templo eiicere. Ex hiis concludunt quod Christus in quantum sacerdos nunquam iurisdictionem exercuit coactivam, ergo non habuit.

Discipulus: Licet Christus habuerit iurisdictionem coactivam eam tamen nequaquam exercuit quia inter suos discipulos non erant malefici in quos debuit iurisdictionem coactivam exercere, nec tamen propter hoc caruit iurisdictione tali, sicut si rex non haberet subditos nisi bonos non propter hoc iurisdictione careret.

Magister: Istud excludunt per hoc quod nonnulli discipuli Christi graviter deliquerunt apostatantes a fide quam susceperant. Ioh. enim 6 sic legitur: “multi discipulorum eius abierunt retro”.

---

67 se] *omitted* Vc Vf Ox We 68 significans] assignans Ba 68 dicit] dixit Fi ait Vc 69–70 hostiarios] hostiarium Ba 70 hostiarii] Officiarii Fi 71 illud] habere ergo per illud *added* Bb 72 non] *omitted* Bb 72 christus] *omitted* Bb 74 habuit[1]] habuerit Edd Vg Vd 74 iurisdictionem] coactivam *added* Vc Vf Ox We 74 et] *omitted* Vc Vf Ox etiam Sm 74 in] etiam Bb 75 eum [2]] eam que Ox 75 hiis] eis Ba 75 qui] Bb Ba: que Edd Vg Va An Fi Vd Vc Ox We 76 pertinuit] pertinebat Edd Vg Va Pa Pc Es 78 cuius] officium *added* Pc Esm 78 est] erat Sm 79 malos] alios Ox We aliquos Vf Ba 79 etiam] *omitted* Bb 79 hiis] verbis *added* Edd Vg 81 non] nec Bb Fi An Vc Ox We neque Sm nec eam Ba Es eam *added* Fr 82 habuerit] habuit Edd Vg Va Pa Pc Vd Sm Es 84 in] inter Edd Vg Va Pa Pc 84 debuit] debuerit Edd Vg Va Pa Pc 84 coactivam] *omitted* Vc Vf Ox We 85 tali] *omitted* Vc Vf Ox We 86 iurisdictione] iurisdictionem Ox 87 istud] Hoc Vf Ox We 88 deliquerunt] delinquerunt Bb Fi An Na Vg Va Pa Pc Vf We Ba Es 88 susceperant] superant Bb 89 ioh … legitur] Sicut legitur Ioh. 7 Vc Vf 89 enim] *omitted* Ox Vg Va Pa Pc 89 6] 7 Ox We Sm 16 Vg Va Pa Pc 89 sic] sicut Ox

---

68 John 10:9 89 John 6:66

Non ergo propter defectum materie sed propter iurisdictionis coactive carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindictam nequaquam exercuit. Ex hiis concludunt quod Christus in quantum summus pontifex iurisdictionem non habuit coactivam. Ergo nec papa iurisdictionem obtinet coactivam, quod etiam auctoritatibus probare nituntur. Origenes enim super illud Matth. 20 “reges gentium etc.” ait: “scitis quia principes gentium dominantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subiectos violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem qui estis mei non erunt hec quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sint posita spiritualia autem in voluntate sic et qui principes sunt spirituales id est prelati principatus eorum in dilectione debet esse positus non in timore”. Ex quibus verbis datur intelligi quod totus principatus prelatorum ecclesie et per consequens summi pontificis in voluntate et dilectione non in timore debet consistere. Igitur diligi debent non timeri. Qui autem iurisdictione coactiva utuntur a malis timentur, teste Apostolo ad Rom. 13 qui ait: “si autem malefeceris time” scilicet potestatem. Ergo prelati ecclesiarum iurisdictione coactiva uti non debent.

Hoc etiam Chrysostomus ibidem sentire videtur, ait enim: “principes mundi ideo sunt ut dominentur minoribus suis et eos servituti subiciant et expolient et usque ad mortem eis utantur ad suam utilitatem et gloriam. Principes autem ecclesie fiunt ut serviant minoribus et ministrent eis quecunque acceperunt a Christo

---

90 ergo] enim Edd Sm 90 materie] subditorum Sm 90 propter[2]] defectum *added* Ba 91 aut] pro Bb 92 hiis] verbis *added* Edd Vg 95 enim] *omitted* Ox 95 20] Ly Vc Vf: 21 Pz Bb Fi An Na Ox We Vg Va Pa Pc Vd Sm Es 96 gentium[1]] dominantur eorum *added* Edd 97 id est] et Edd Vg Pa Pc Sm iidem Vd 99 hec] hic Ox corporalia *added* Edd Vg Pa Pc 99 quoniam] Or Vc Ox We Va Sm: quomodo Edd Vg Bb Fi An Vf Vd Ba 99 carnalia] Or Vc Vf Ox We Va: corporalia Edd Vg Bb Fi An Vd Ba 100 spirituales] *omitted* Fi 101 id est] et Edd Vd 101 positus] penitus Edd Vg Pa Pc Bb Es 104 et] in *added* Fi An 105 debent] et *added* We 106 a] in Ox 106 ait] sic *added* Edd Vg 107 ecclesiarum] *omitted* Edd Vg Pa Pc 109 etiam] *omitted* Va 109 ibidem] idem Bb Vf Sm 110 ideo] non Edd Vg Pa Pc 111 expolient] expoliant Es 112 utilitatem] Vc Vf Ox We Va: voluntatem Edd Vg Bb Fi An Vd Ba 112 gloriam] regulam Es 112 fiunt] sunt Vg Vd Ox We 113 ministrent] ministrant Pz 113 quecunque] quicunque Ox 113 acceperunt] Bb Vc Vf Ox We Ba: acceperint Edd Vg Va Fi An Vd

---

95–96 Matthew 20:25-26 96–102 cf. Marsilius, II.iv.13 106–107 Romans 13:4 109–114 cf. Marsilius II.iv.13

ut suas utilitates negligant et illorum procurent ”. Ex quibus verbis patet distinctio inter principes seculares et principes ecclesiarum quia principes seculares suis subditis dominantur, principes autem ecclesie minoribus serviunt et ministrant. Ergo in eos iurisdictionem coactivam exercere non valent. Hiis etiam Ambrosius concordare videtur qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Convenior* , ait: “dolere potero, flere potero, gemere potero, adversus arma milites Gothosquoque lacrime mee mea arma sunt, talia enim munimenta sunt sacerdotis aliter nec debeo nec possum resistere”. Ex quibus verbis habetur quod sacerdos orationibus et lacrimis debet malis resistere et non per potentiam temporalem, et per consequens non habet iurisdictionem coactivam.

Quod etiam Chrysostomus in libro suo Dialogorum qui De dignitate sacerdotali intitulatur lib. 2 cap. 3 super illud Apostoli 2 Cor. 1 “non quia dominamur fidei vestre ” apertissime sentire videtur. Ait enim: “hii qui foris sunt iudices malignos quosque cum subdiderint ostendunt in eis plurimam potestatem et eos invitos a priorum morum pravitate compescunt, in ecclesia vero non coactum sed acquiescentem oportet ad meliora converti quia nec nobis a legibus data est talis potestas ut auctoritate sententie cohibeamus homines a delictis”. Clarius dici non posset quod ecclesia non habet iurisdictionem coactivam, cum in ecclesia nullus

---

114 illorum] utilitates eorum Ba 114 procurent] procurant Pz Va Vg Pa 115 distinctio] distictio Vc differentia Vf Ox 115 inter] in Fi An 115–116 ecclesiarum] ecclesiasticos Ba ecclesie Sm 117 eos] eis Vc Vf Ox We Ba 118 valent] debent Vd Sm 119 concordare videtur] correspondetur Pz correspondet Ly 119 recitatur] habetur Fi An 120 potero[3]] *omitted* Bb 121 gothosquoque] Fb Vc Vf: Gothosque Edd Ms 121 munimenta] Fb Vf Vcm: instrumenta Edd Ms 122 sacerdotis] sacerdotum Vd 122 aliter] Fb Vc Vf Ox We: autem *added* Edd Ms 122 debeo] debent Edd 122 possum] possunt Edd 123 habetur] videtur Edd Vg Pa Pc 123 sacerdos] sacerdotes Bb 126 chrysostomus] Gregorius vel Chrysostomus Sm 127 intitulatur] intitulantur Gs Vg Bb Na 127 apostoli] Apocal. Edd 128 2] ad *added* Va Pc Vd Ba Es et ad *added* Edd 128 quia dominamur] Vulg: dominamur Bb Fi An dominantur Edd Vc Vf Ox We Va Vg Vd Ba 128 vestre] Vulg Vc Vf: nostre Edd Ms 129 hii] hiis Ba 129 quosque] quousque Va quoque Vc Vf Ox We quos Ba quoscumque Na Sm 130 plurimam] plenam Pa 130 et] in Edd 131 morum] nostrorum Edd 134 cohibeamus] cohibemus Pz 134 clarius] Calarius Ba 134 dici] *omitted* Fi An Vd Pa

---

119 col. 960 120–122 cf. Marsilius II.v.5 127–128 2 Corinthians 1:24 129–134 cf. Marsilius II.v.6

debeat ad meliora cogi nec aliquis debeat cohiberi per iudicialem sententiam a delictis. Item, ad habentem iurisdictionem coactivam spectat negotiis secularibus implicari quia ad ipsum pertinet contentiones et lites dirimere. Contentiones autem lites et rixe inter negotia secularia computantur (Extra *Ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant* c. 1). Sed ad summum pontificem non pertinet secularibus negotiis implicari, teste Apostolo 2 Tim. 2 qui ait: “nemo militans implicat se negotiis secularibus”. Ergo ad summum pontificem ex ordinatione Christi non pertinet iurisdictio coactiva.

Item, papa non habet maiorem iurisdictionem ex ordinatione Christi quam habuit beatus Petrus Sed beatus Petrus et alii apostoli iurisdictionem coactivam a Christo minime acceperunt. Ergo nec papa habet iurisdictionem coactivam ex ordinatione Christi. Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate beati Bernardi qui in libro ad Eugenium papam ait: “non monstrabunt, puto, qui hoc dicerent ubi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit hominum”, et parum post: “stetisse denique lego apostolos iudicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit”. Ex quibus verbis datur intelligi quod apostoli iudices hominum non fuerunt. Ergo beatus Petrus iurisdictionem non habuit coactivam. Hoc etiam quod apostoli iudices hominum non fuerunt beatus Gregorius sentire videtur. Tractans enim illa verba Apostoli

---

136 debeat[1]] debet Vd 136 debeat[2]] debet Vc Vf Ox We 137 habentem] habendum Ba 138 ipsum] ipsam Ba 138 pertinet] pertinent Vg Va Pa Pc Es spectat Ly spectant Pz 139 contentiones[1]] iurisdictiones Ba 143 2[1]] ad *added* Edd Vg Va Pa Pc Vd Ba Es 143 nemo] nullus Vc Vf Ox 143 militans] Vulg Ba: Deo *added* Edd Ms 143 se] *omitted* Va 144 ordinatione] ordine Vc 144 christi] *omitted* Edd Vg Pa Pc 146 ordinatione] ordine Vc 147 petrus[1]] et alii apostoli *added* Edd Vg We Ba Sm 147 petrus[2]] *omitted* Bb 148 coactivam] *omitted* Ba 148 acceperunt] receperunt Na Vc Vf Ox We Vd Ba Es Sm non receperunt Bb 150 beati] *omitted* Vc 150 bernardi] Bernhardi Bb Va Ox 151 in] *omitted* Edd 151 monstrabunt] minstrabunt Vc 152 hoc] hic Edd Vg Bb Fi An Na We 152 dicerent] dicent Ox 154 sedisse] credidisse Pz 154 erit] Vc Vf Ox We Fi Ba Es Pa Pc: et Edd Vg Va Bb An Vd 156 fuerunt] fuerint Vd 156–157 ergo … fuerunt] Quod Edd Vg 157 fuerunt] fuerint Vd 157–158 beatus … tractans] *omitted* Vg 157–158 beatus] *omitted* Edd Es 158 enim] *omitted* Ba

---

140–141 col. 657 143 2 Timothy 2:4 143 cf. Marsilius II.v.1 151–154 cf. Marsilius II.v.3

"secularia igitur iudicia si habueritis etc." in Moralibus, ait: "hii terrenas causas examinent qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt, qui autem spiritualibus dotati sunt terrenis non debent negotiis implicari ut dum non coguntur inferiora bona disponere valeant bonis superioribus deservire". Cum ergo apostoli maximis bonis spiritualibus fuerint dotati ipsi non erant circa causas hominum et lites aliqualiter occupati, quod glossa super illud ad Cor. "secularia igitur iudicia si habueritis etc." aperte sentire videtur, ait enim: "contemptibiles id est aliquos sapientes qui tamen sunt minoris meriti constituite ad iudicandum. Apostoli enim circumeuntes talibus non vacabant. Sapientes igitur qui in locis consistebant fideles et sancti non qui huc atque illuc propter evangelium discurrebant talium negotiorum examinatores esse voluit ". Hiis verbis ostenditur quod apostoli causis hominum terminandis minime insistebant Ex quo infertur quod non acceperant iurisdictionem coactivam a Christo, quia omne officium iniunctum eis a Christo diligentissime perfecerunt.

Discipulus: In scriptura divina habetur aperte quod beatus Petrus iurisdictionem habuit coactivam cum ex potestate officii Ananiam et Saphiram morti tradiderit, teste beato Gregorio in Dialogo qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Petrus* ait: "Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti increpando tradidit, neque enim orasse in eorum extinctione legitur sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quod aliquando talia ex potestate exhibentur aliquando ex postulatione dum et istis increpando vitam abstulit et illi reddidit

159 moralibus] morum Ox mortalibus Va 160 terrenas causas] terrena causa Fi An 160 examinent] *omitted* Edd examinant Vd 162 coguntur] cogunt Bb aguntur Ba 162 inferiora] *omitted* Va 164 spiritualibus] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 164 fuerint] fuerunt Edd Vg We Fi Ba 165 occupati] occupat Ox 165 ad] 1 Ly 165 cor] 6 *added* Ly 167 contemptibiles] contemptos vel contemptibiles Ly contenti vel contemptibiles Pz 167 id est] scilicet Vg 167 aliquos] alios Vc Vf We Vd 168 constituite] constitute Va constituti Sm 170 evangelium] consilium Edd Vg Va Pa Pc Fi An 171 voluit] voluerunt Na Vc Vf Ox noluit Pz Bb Pc Sm 173 insistebant] resistebant Vc 173 acceperant] acceperunt Ba 179 23] 21 Edd Vg Va Pa 24 Ox 181 enim] pro eis Ba 182 perpetraverant] perpetraverat Vf 182 increpasse] impetrasse Fi An Na Pc 183 exhibentur] Fb Vc Vf Ox We: exhibebantur Edd Pc exhibeantur Bb Fi An Na Vg Va Pa Vd Ba Sm 184 et[1]] in *added* Ba

159 1 Corinthians 6:4 159–163 cf. Marsilius II.v.2 167–171 cf. Marsilius II.v.2 179–185 cols. 956-957

orando”. Ex quibus verbis habetur quod beatus Petrus ex potestate usus est iurisdictione coactiva.

Magister: Ad hoc respondent quod verba Gregorii male intelligis. Non enim asserit Gregorius quod beatus Petrus ex potestate officii sui predictos Ananiam et Saphiram morti tradiderit. Tunc enim iudex in causa sanguinis extitisset, quod universis clericis noscitur interdictum. Sed beatus Petrus non ex potestate officii sed ex potestate faciendi miracula, quam Deus persone non officio papatus concesserat, morti tradidit supradictos. Nonnunquam autem facit quis absque oratione miracula. Et ita ex hoc probari non potest quod Petrus iurisdictionem habuit coactivam.

Capitulum 4

Discipulus: Circa hanc rationem primam te nimium dilatasti, ideo compleas alias rationes, nam de potestate pape in tractatu secundo de doctrina domini pape magis diffuse tractabimus.

Magister: Secunda ratio ad probandum quod imperator vel princeps alius secularis aut populus sit iudex ordinarius pape talis est. Papa non est magis exemptus a iurisdictione imperatoris quam fuit Christus in quantum fuit homo mortalis, sed Christus in quantum fuit homo mortalis subiectus fuit iurisdictioni imperatoris, ergo et papa modo similiter, et per consequens imperator est iudex ordinarius domini pape. Maior istius rationis probatione videtur nullatenus indigere, quia vicarius non est maior illo cuius

---

188 non] Nam Ox 188 petrus] *omitted* Bb 189 predictos] omitted Vf 192 non] ex *added* Ba 194 quis] *omitted* Edd 194 ex] per Vc Vf Ox We 195 habuit] habuerit Ba 2 rationem] responsionem Vf 2 nimium] nimius Bb Na nimis Vd Ba Es Sm Pa 4 domini] nostri *added* Ba Es 4 tractabimus] tractamus Bb 6 alius] *omitted* Ox 6 pape] summi pontificis Vc Vf Ox We Ba *omitted* Pc Es 8 fuit[1]] fuerit Ba 8 in … mortalis] *omitted* Edd Vg Pc 8 fuit[2]] *omitted* Va Pa Ba 9 in … mortalis] *omitted* Va 10 similiter] Vg Va Bb An Fi: simili Edd Pa Vd Es Di est subiectus iurisdictioni imperatoris Vc Vf Ox We Ba 11 domini] domino Vd *omitted* Vc Vf Ox We 12 illo] illius Pz

---

3–4 Ockham seems to have revised this original plan, and composed 3.1 Dial. instead. For a possibly written but now lost 2 Dial. which dealt primarily with Pope John’s *doctrina,* see IPP 27 *passim*

---

1 capitulum 4] Capitulum 4 quod imperator vel princeps secularis aut populus est iudex ordinarius pape Ox arguit papam subesse iudicio coactivo imperatoris quia Christus cuius vicarius est subfuit huiusmodi quod late probat exponens illud *non haberes in me potestatem ullam* Ioh. 18 Fr

est vicarius, sicut nec servus maior est domino nec discipulus est maior magistro. Minor probatur auctoritate Christi dicentis ad Pilatum Ioh. 19: “non haberes potestatem adversum me ullam nisi tibi esset datum de super, propterea qui tradidit me tibi maius peccatum habet”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus iurisdictionem habuit coactivam super Christum, quia de potestate coactiva intelliguntur verba Christi cum ad verba Pilati dicentis “mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo dimittere te” respondit. Constat autem quod Pilatus loquebatur de potestate coactiva ergo Christus locutus est de eadem.

Discipulus: Duplex est potestas cohercendi, scilicet ordinata et usurpata. Christus autem concessit Pilatum habuisse potestatem usurpatam quam tamen Pilatus forte credidit ordinatam sed in hoc erravit.

Magister: Istam responsionem nituntur excludere. Primo auctoritate beati Augustini qui super verba predicta ait: “discamus ergo quod dixit quod et Apostolum docuit, quia non est potestas nisi a Deo, et quia plus peccat qui innocentem occidendum potestati livore tradidit quam potestas ipsa si eum timore alterius potestatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem ut esset etiam ipse sub Cesaris potestate”. Ex quibus verbis colligitur quod sub tali potestate Cesaris et Pilati erat Christus in quantum homo mortalis, de quali potestate loquitur Apostolus ad Rom. 13 cum dicit : “non est enim potestas nisi a Deo”. Sed Apo-

---

13 sicut] sic Va 13 est[3]] *omitted* Ba 14 maior magistro] supra magistrum Vc Vf Ox We 14 maior] suo *added* Ba 15 adversum] adversus Vc Vf 18 coactivam] *omitted* Ox 20–21 crucifigere … habeo] *omitted* Edd 22 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 24 ordinata] ordinaria Bb 25 usurpata] usurpapa Vc Vf 25 pilatum] Pilato Va 26 usurpatam] usurpapam Vc 26 tamen] *omitted* Edd Vg Bb Sm 26 forte] *omitted* Ox 28 responsionem] rationem Pz Va Pa Pc 30 quod[2]] Christus qui Pa 30 apostolum] Apostolus Edd Vg Va Pc Vd Ba 31 peccat] peccant Va 31 innocentem] ad *added* Edd Vg Va Pa Pc 32 tradidit] tradit Edd Vd Ba Sm 32 eum] enim Va 32 alterius] alicuius Vf *omitted* Ba 34 etiam] et Vc 34 ipse] *omitted* Vc Vf Ox We 35 colligitur] evidenter *added* Pc Esm 36 quali] qua Fi Va 37 13] 19 Pz Vg Va Pa Pc 37 dicit] dixit Edd Vg 37 enim] Vulg Vc Vf Ox We: *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 37–38 apostolus] *omitted* Va

---

15 John 19:11 15–17 cf. Marsilius II.iv.12 20–21 John 19:10 29–34 cf. Marsilius II.iv.12 36–37 Romans 13:1

stolus non loquitur de potestate usurpata sed ordinata cum dicat aperte “qui resistit potestati Dei ordinationi resistit”, que verba de potestate ordinata non usurpata debent intelligi. Nam qui potestati usurpate resistit nequaquam Dei ordinationi resistit, quia tunc secundum Apostolum sibi dampnationem acquireret quod est erroneum, tunc enim nec invasori papatus nec alicui tyranno liceret resistere. Loquitur ergo Apostolus de potestate ordinata non usurpata, ergo Christus sic locutus est de potestate et ita concessit quod Pilatus super ipsum potestatem habuit ordinariam. Insinuat tamen quod ista potestate ordinaria abutebatur cum dicit “qui tradidit me tibi maius peccatum habet” quasi diceret “tu habes peccatum dando sententiam in me neque confessum neque legitime convictum de crimine digno morte, quia tamen ex timore hoc facis et alii me tibi ex malitia et invidia tradiderunt ideo illi maius peccatum habent”. Et ita Pilatus potestatem ordinariam super Christum in quantum erat homo mortalis habuit.

Quod Theophilus super illud Ioh. 18 “a temetipso hoc dicis an alii tibi dixerunt de me” sentire videtur, dicens: “ac si diceret Christus scilicet ‘si hoc ex teipso loqueris pande signa mee rebellionis aut si ab aliis percepisti inquisitionem fac ordinariam’”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus potestatem habuit ordinariam inquirendi de criminibus Christo impositis. Qui autem habet potestatem inquirendi ordinarie de aliquo infamato habet iurisdictionem coactivam super eundem. Ergo Pilatus habuit

---

38 usurpata] usurpapa Vf 38 ordinata] ordinaria Bb 39 aperte] expresse Vc Vf Ox We 40 non] de *added* Vc Vf 41 usurpate] ordinate Vc 42 acquireret] acquirent Bb 43 enim] *omitted* Bb 44 liceret] *omitted* Bb 45 non] de *added* Vc Vf 45 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 46 habuit] habuerit Edd Vg Va Pc Fi An Na We 46 ordinariam] ordinatam Vc Vf Ox We Vd 47 insinuat] Bene stat Sm 47 quod] quia Va 47 ordinaria] ordinata Vc Vf We Vd Ba Es Sm 49 habes peccatum] haberes peccata Pz 49 neque[1]] non Edd Va Pa Pc 52 illi] ipsi Ba 52 potestatem] auctoritatem We 52 ordinariam] ordinatam Vd Ba Es 53 homo] *omitted* Edd Vg 54 theophilus] Ptholomeus Bb Fi Theophitus Vf Theophalus Ba 54 illud] illo verbo Ba 56 hoc] hec Vf Sm 56 teipso] te Bb 57 aut] ac Bb Fi An Ox Ba 57 percepisti] recepisti Va 59 ordinariam] ordinatam Ba 59 inquirendi] Vc Vf Ox We Sm Es Fr: inquirendo Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 60 ordinarie] *omitted* Ba

---

39 Romans 13:2 42 *ibid.* 54–55 John 18:34 55–58 cf. Marsilius II.iv.5

super Christum iurisdictionem coactivam. Item, Bernardus in epistola ad archiepiscopum Senonensem ait: “cum ”, inquit “Romani presidis potestatem Christus super se quoque fateatur celitus ordinatam etc. ” Ex quibus verbis elicitur quod potestas Pilati non fuit usurpata sed celitus ordinata. Et ita super Christum iurisdictionem habuit coactivam quam tamen in Christum exercere minime potuisset iuste nisi Christus coram eo legitime, quantum iudici constare potest, fuisset convictus de crimine. Si autem Christus per testes qui secundum leges repelli non possunt fuisset de crimine dampnationis dignissimo ordine iudiciario servato convictus, Pilatus Christum condempnando non peccasset, quia fuisset per falsos testes deceptus. Iudex autem iudicans secundum allegata amore iustitie non peccat, licet condempnet innocentem.

Capitulum 5

Discipulus: Pro ista ratione que adduxisti ad presens sufficiant, et ideo aliam rationem adducas.

Magister: Ad probandum quod imperator est iudex ordinarius pape tertia ratio talis est. Ille est iudex ordinarius pape a quo papa habet super alias ecclesias principatum. Sed hoc habet papa ab imperatore, quod probant per privilegium Constantini imperatoris concessum Romano pontifici, quod est superius allegatum.

---

62 christum] potestatem ordinariam vel *added* Ba 62 bernardus] Bernhardus Va 62 in] ad Edd Vg 62–63 epistola] episcopum Edd Vg 63 ad] et Edd 63 senonensem] Senensem Va Pc 63 cum] autem *added* Edd Vg Pa Pc 63 inquit] igitur Fi An 65 etc] *omitted* Vc Vf 65 elicitur] colligitur Edd Vg Va Pa Pc Sm eligitur Ba 65 pilati] super Christum *added* Vc Vf Ox We Ba 66 usurpata] usurpapa Vc 66 celitus] fuit *added* Ba 66 ita] ideo Edd Vg Va Pa Pc Sm 66–67 iurisdictionem … coactivam] habuit potestatem et iurisdictionem coactivam Ba 68 iuste] *omitted* Va Ba 70 secundum] per Fi An We Pc 70 repelli] expelli Es 70 possunt] poterant Vc Vf Ox We Ba 71 dampnationis] dampnatione Vc Vf Ox Va dampnationi Ba 71 dignissimo] dignissimus Edd Vg Va Pc digno Sm 73 secundum] *omitted* Fi 73 allegata] et probata *added* Ba 2 ratione] assertione Fi Na Vg Pa Vd 2 que] quam Va Es Sm 2 presens] dicta *added* Va 3 et] *omitted* Ba 4 magister] Tertia ratio *added* Vc Vf Ox We Ba 4 probandum] tertia ratio *added* Va 4 est] sit Ba 5 tertia ratio] *omitted* Vc Vf Ox We Va Ba 8 romano] *omitted* Va

---

63–65 cf. Marsilius II.iv.12 8 1 Dial. 5.18

---

1 capitulum 5] Capitulum 5 quod imperator est iudex ordinarius pape Ox ad idem alias adducit rationes Fr

Ergo imperator est iudex ordinarius summi pontificis.Quarta ratio talis est. Imperator fuit iudex ordinarius beati Petri, ergo est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens quia papa non est magis exemptus quam fuit beatus Petrus. Antecedens probatur quia omnes apostoli quantum ad hoc quod essent subiecti vel non subiecti iurisdictioni imperatoris fuerunt pares, sed beatus Paulus fuit subiectus iurisdictioni imperatoris quia ad Cesarem tanquam ad superiorem appellavit, ergo beatus Petrus fuit subiectus eidem.

Discipulus: Dicetur istis quod Paulus appellavit non quia erat subiectus iurisdictioni imperatoris sed quia volebat caute insidias Iudeorum evadere.

Magister: Hoc impugnatur sic. Secundum beatum Ambrosium ut habetur 22 q. ultima c. *Cavete*: “non solum in falsis verbis sed etiam in simulatis operibus mendacium est”, ubi notat glossa quod “factis mentitur sicut verbis”. Beatus Paulus igitur si non erat vere subiectus imperatori facto mentiebatur cum simulaverit se subiectum iudicio Cesaris appellando. Tale autem crimen est beato Paulo minime imponendum. Ergo beatus Paulus vere fuit imperatori subiectus. Hanc etiam conclusionem per exemplum ostendunt. Nam sicut legitur in cronicis Iohannes 12 “erat venator et totus lubricus, adeo quod etiam publice feminas tenebat. Propter quod quidam cardinalium et Romanorum scripserunt oc-

---

10 talis] *omitted* Ba 10 beati] sancti Ba 10 petri] Pauli Sm 10 ergo] et imperator *added* Vc Vf Ox We Ba 12 fuit] fuerit Va Pa *omitted* Ba 12 beatus] sanctus Ba 12 petrus] Paulus Sm 13–14 vel … subiecti] *omitted* Fi An erant subiecti Sm 14 fuerunt pares] *omitted* Sm 15 subiectus] ad superiorem appellavit *added* Bb 15 quia] *omitted* Vg Va Pc 16 superiorem] iudicem *added* Es 16 ergo] et *added* Vc Vf Ox We 16 petrus] Paulus Sm 16 eidem] *omitted* Edd 17 dicetur] Diceretur Va Pc We videtur Vd 17 quia] quod Ba 17 erat] esset Edd Ba Es 18 quia] ut Ba *omitted* Sm 18 volebat] nolebat Sm *omitted* Ba 19 evadere] invadere Pz evaderet Ba 20 sic] *omitted* Ba 20 beatum] *omitted* Bb Ba 23 mentitur] Gl Vc Vf Ox: mentimur Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vd We Sm 23 sicut] et *added* Ww 24 erat] est Va 24 simulaverit] simulaverat Bb An Vg Sm 25 iudicio] iudicium Vf Ox We 26 minime] non Edd Vg Pa Va Pc 28 12] 13 Na 22 Fi 29 etiam] *omitted* Fi An Fr 30 quidam] quidem Pz 30–31 occulte] cito Vg et cito *added* Edd Vd cito *added* Pc *omitted* Bb Fi An Pa

---

15–16 cf. Acts 25:11 21–22 col. 888 23 Gloss, s.v.operibus, col. 1282 28 MGH SS XXII, *Martini Chronicon,* p. 431 28–37 cited by Nicholas Minorita, *Quoniam omnis humana sententia,* GF p. 949

culte Ottoni principi Saxonum ut scandalo ecclesie compatiens sine mora Romam properaret. Hoc papa percipiens Iohanni diacono cardinali tamquam huius facti consiliario nasum et alteri Iohanni subdiacono qui literas scripserat manum amputari fecit. Hic cum frequenter per imperatorem et clerum de sua correctione fuisset monitus, non correctus, presente imperatore de papatu destitutus, communi voto Leo papa eligitur". Ex quibus verbis colligitur quod imperator est iudex ordinarius pape. Aliter enim imperator predictum papam nullatenus deposuisset.

Discipulus: Dicerent aliqui quod imperator iniuste processit nec dictus papa fuit vere depositus sed de facto fuit papatu tantummodo spoliatus.

Magister: Hec responsio impugnatur, quia si papa Iohannes remansisset verus papa ille qui sibi successit ipso vivente non fuisset verus papa sed papatus invasor, ex quo sequitur quod omnia que egit nullius fuissent roboris vel momenti sed debebant omnia in irritum revocari, quod tamen minime fuit factum. Imo quod successor ipsius Iohannis ipso vivente fuit verus papa tota tenet ecclesia. Ergo papa Iohannes 12 vere fuit depositus.

Capitulum 6

Discipulus: Puto quod fortiores rationes pro opinione predicta fecisti, ideo ad assertionem contrariam te converte, et quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape nitaris ostendere. Hanc enim assertionem puto consonam veritati.

---

31 ottoni] *omitted* Edd 31 principi] imperatori Edd Vg Pa Pc Fi An imperatori principi Vd 32 hoc] Hec Vc Vf Quod Ba 34 scripserat] scripsit Vc Vf 35 hic] tamen *added* Ba 36 correctus] se corrigens Ba 36 presente] presidente Sm 37 verbis] *omitted* Bb Fi An Na Vc Vf Ox We Vd 38 colligitur] datur intelligi Ba 38 imperator … pape] papa est sub iurisdictione ordinaria imperatoris Fr 39 nullatenus] non Ba Es Sm 41 fuit²] a *added* Ly *omitted* Fi An 43 papa] ipse Ba 43 iohannes] predictus *added* Vc Vf 45 quo] ulterius *added* Ba 46 roboris] roborationis Edd Pa Pc 46 debebant] debeant Edd deberent Vd 47 in irritum] irrita Edd 47 tamen] cum Fi 48 ipsius] *omitted* Ba 48 fuit] fuerit Vc Vf Ox We Va Es 49 12] 22 Fi *omitted* Edd Vg Es 3 ideo] non Ox 3 te] *omitted* Va 3 et] *omitted* Ba 4 aliquis] alius added Vd Ba Es 4 iudex] iudeus Pb 5 enim] *omitted* Vd 5 puto] reputo Vc Vf Ox We Va

---

1 capitulum 6] Capitulum 6 quod nec imperator aut quicunque secularis est iudex pape sed imperator est inferior eo in quinque Ox pro contraria opinione scilicet iudicio imperatoris non subsit allegat ostendens primo imperatorem subesse pape Fr

Magister: Quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape auctoritatibus et rationibus nonnulli probare nituntur Est autem prima ratio talis. Imperator non est iudex ordinarius illius qui non habet superiorem in terris, sed papa non habet superiorem in terris ergo etc. Maior probatione non indiget quia iudex est superior illo cuius est iudex. Minor est probata superius per plures auctoritates et rationes.

Discipulus: Prius ostensum est generaliter quod papa non habet iudicem superiorem in terris. Nunc autem specialiter proba quod imperator vel aliquis laicus vel populus non est iudex ordinarius ipsius

Magister: Quod specialiter imperator non sit iudex ordinarius pape ostenditur primo sic. Inferior non est iudex ordinarius sui superioris, sed imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus, ergo etc. Maior est manifesta, unde dicit Nicholaus papa ut habetur di. 21 c. *Inferior*: "sole clarius exhibuimus non posse quemquam qui minoris auctoritatis est eum qui maioris est potestatis iudiciis suis addicere aut propriis diffinitionibus subiugare". Minor vero sanctorum auctoritatibus comprobatur Ait enim Gregorius Nazianzenus ut habetur di. 10 c. *Suscipitis*, scribens imperatoribus Constantinopolitanis: "suscipitis ne libertatem verbi libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiicit pote-

6 secularis] laicus Vc Vf Ox We 7 nonnulli] aliqui Ba 7–8 nituntur] conantur Vc Vf Ox We 9 terris] terra Edd Vg Bb Fi An Vd (terris Vdb) Ba Es 10 terris] terra Edd Vg Va Ba 10 maior] Minor Va 11 illo] illi Vd illius Sm 13 prius] Hiis Vd 13 est] *omitted* We 14 iudicem] *omitted* Edd Vg 15 vel[1]] aut Ba 15 est] *omitted* Bb 16 ipsius] ipsi Bb pape Fi An Ba Es illius Sm 17 ordinarius] *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd 19 est inferior] *omitted* Bb 20 nicholaus] Nichasius Ox 21 ut] et Bb Fi An Vd Ba Es 21 21] Fb Es: 22 Ww 21 inferior] Fb Es: *Superior* Ww 21 clarius] clare Vd 22 quemquam] quicquam Edd Bb Va Vg quidquam Ox 22 est[1]] in *added* Edd Vg Va Bb Fi Vd Ba Es 23 addicere] addiscere Ox 24 minor] Maior Bb 24 comprobatur] approbatur Vd probatur Es Sm 25 nazianzenus] Nazanzenus Edd Bb Fi An Vc Ox We Vd 25 10] 18 Vc Vf Ox We 16 Va 14 Vd 26 constantinopolitanis] Constantinopalitanis Ox Stantinopolitanis Bb Na Constantino Ius Pc 26 libertatem] liberitatem Ba 26 verbi] verbis Es Dei *added* Pa 27 libenter] libertatem Edd Fi An libertatem libenter Bb Vg liberii libertatem libenter Vd 27 vos] nos Pz Ox non Va Vg Pc 27 subiicit] Fb: subicit Vc Vf Ox We subiecit Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 27–28 potestati] pontifici Ox

11 1 Dial. 6.1 21–23 col. 70 25–30 col. 20

stati atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim et nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris ". Item Felix papa ut habetur eadem di. c. *Certum* ait: "certum est hoc rebus vestris esse salutare ut cum de causis agitur Dei iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere non preferre", et infra: "neque eius sanctionibus velle dominari cuius Deus voluit clementie tue pie devotionis colla submittere". Hoc idem habetur di. 96 c. *Duo sunt* et c. *Si imperator.* Ex quibus et multis aliis habetur quod imperator est inferior papa.

Quod etiam multis rationibus nonnulli probare nituntur. Primo quia qui iurat alii fidelitatem est inferior illo cui iurat. Imperator prestat iuramentum fidelitatis pape (di. 63 *Tibi Domino*) ergo etc. Secundo quia imperator est inferior illo qui habet potestatem transferendi imperium de gente in gentem. Hanc potestatem habet papa (Extra *De electione*, *Venerabilem*) igitur etc. Tertio quia imperator est inferior illo qui potest eum excommunicationis sententia innodare. Hoc autem papa potest (di. 96 *Duo sunt*)

---

28 tribunalibus] tribulationibus Va Vg (tribunalibus Vgb) Pc 28 subdit] subdidit Ly 28 dedit] *omitted* Vg Enim Pa 28 enim et] Fb Es: enim Edd *omitted* Ms 28 nobis] vobis Bb Fi An Na Ba Sm verbis Va Pc et Pa 29 dedit] nobis *added* Fi Vc Ox We Vg Vd vobis *added* Bb An Na Ba Sm verbis *added* Va Pc 29 perfectiorem] fortiorem Vf perfectiore Vd 29 principatibus] principibus Ba 29 vestris] nostris Ox *omitted* Bb 31 hoc] hic Edd Vg Fi 31 rebus] regibus Pa Sm 31 vestris] ac *added* Edd hoc *added* Bb hic *added* Fi An hac *added* Vg 31 esse] est Ly Vg Bb Fi An Vd et Pz Ba 31 salutare] est *added* Ba 32 constitutum] constitutionem Edd Vg Va Bb Fi An Vd 32 voluntatem] nobilitatem Va 33 subdere] studere Vg Pc 33–34 sanctionibus] constitutionibus Pc 34 voluit] noluit Va 34 clementie] clementia Bb Fi An Vd Vg Ba Es 35 96] 90 Edd Vg 35 c^{2}] etiam Vd 35 si] *omitted* An Na Va Pa Pc Vd Es 36 quibus] verbis *added* Edd Vg 39 quia] *omitted* Vd We 39 alii] alteri Ba Es 39–41 cui … illo] *omitted* Vd 39 iurat^{2}] mandat Ox 40 iuramentum] corporale *added* Sm 40 tibi] *Cui* Vg 40 domino] *Domine* Bb Fi An Vg Va Vd 40 ergo] Io. Edd 41 quia] *omitted* Edd Vg Pc quod Va Vgb 43 venerabilem] *omitted* Edd Vg *Venerabilibus* An 43–46 tertio … etc] *omitted* Pz Pc Tertio qui habet potestatem alium excommunicandi est superior. Sed papa potest excommunicare imperatorem, igitur. Maior patet, et minor probatur di. 96 *Duo sunt* Ly 43 tertio] Secundo Vd 44 quia] *omitted* Ba 44 est] *omitted* Va 44 eum] *omitted* Va Vg Pa (eum Pab) 45 sententia] sententiam Va

---

30–35 ibid. 35 col. 340 35–36 col. 341 38 OP, II, p. 687. John of Paris, *De potestate regia et papali,* ch. 11 40 col. 246 43 col. 79 45 col. 340

ergo etc. Quarto quia qui potest deponi ab alio est inferior eo Imperator autem potest deponi a papa (15 q. 6 c. *Alius*) ergo etc. Quinto quia imperator est inferior illo qui in temporalibus et spiritualibus potest subditos imperatorum et regum legitimare. Hoc potest papa (Extra *Qui filii sint legitimi* c. *Per venerabilem*) igitur etc.

Capitulum 7

Discipulus: Omittas istam materiam et alias rationes adducas ad probandum quod imperator non est iudex ordinarius pape.

Magister: Secunda ratio principalis ad hoc talis est. Imperator non est iudex ordinarius illius qui imperialibus legibus est solutus, quia leges superioris subiectos astringunt nisi specialiter per superiorem sint exempti. Papa autem legibus imperialibus minime est astrictus (di. 10 c. 1 et c. *Quoniam*) ergo imperator non est iudex ordinarius pape. Tertia ratio est haec. Imperator non est iudex ordinarius aliorum clericorum inferiorum ergo multo magis non est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens. Antecedens vero per innumeros sacros canones posset ostendi. Vnde in concilio Carthaginensi ut habetur 11 q. 1 c. *Placuit*, sic legitur: “placuit ut quicumque ab imperatore cognitione publicorum iu-

---

46 ergo] *omitted* Vd 46 etc] *omitted* Vd Ba Es 46 quarto] Tertio Vd 46 quia] Bb: *omitted* Edd Ms 46 qui] *omitted* Bb 46 eo] illo Ba *omitted* Va 47 15] Fb Vc Vf Ox We Ba: 25 Edd Vg Va Pc Bb Fi An Na Vd Sm 47 6] Fb Pa Es: 1 Ww 47 ergo] *omitted* Edd Vg 48 etc] *omitted* Vd 48 quinto] Quarto Vd 48 quia] *omitted* Edd Vg Es quod Vgb 48 in] *omitted* Edd Vg Va Es 49 potest] *omitted* Ba Es 49 legitimare] potest papa Ba potest Es 50 sint] Fb Vd: sunt Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vf Ox We Ba 2 omittas] Amittas Va 2 materiam] rationem Ba 2 et] est Ox 4 ad] probandum *added* Ba Es 4 hoc] *omitted* Ba 5 ordinarius] *omitted* Vc Vf Ox We Ba 6 superioris] superiores We superiorum Vd Es 6 astringunt] astringit Ox 7 superiorem] superiores Fi An 7 sint] sunt Vd 7 autem] a *added* Edd Vg 8 10] Kn: 18 Ww 9–11 tertia … pape] *omitted* Vd Na 9 haec] ista Edd Vg Va Pa Pc *omitted* Ox 10 aliorum] aliquorum Edd Vgb Vc illorum Pa Pc istorum Es 10 inferiorum] papa *added* Edd 10 multo] *omitted* Bb 13 ut habetur] *omitted* Vd 13 11] Fb Vc Vf Ox We Ba: 12 Edd Vg Va Bb Fi An Vd 13 sic] sicut Edd 14 ut] ne Edd Pc 14 quicumque] Fb: clericus *added* Ww

---

47 col. 756 50 col. 714 8 col. 19 8 col. 21 13–15 col. 629

---

1 capitulum 7] Capitulum 7 quod imperator non est iudex pape quintupliciter Ox ad eandem opinionem alias adducit rationes Fr

diciorum petierit honore proprio privetur”. Ex quibus verbis colligitur quod imperator non est iudex ordinarius clericorum igitur etc. Quarta ratio est haec. Ille non est iudex ordinarius pape ad quem a papa appellare non licet. Sed non licet appellare a papa ad imperatorem (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*). Igitur imperator non est iudex ordinarius pape. Quinta ratio est haec. Imperator non est iudex illius cui Christus iura imperii commisit. Christus autem commisit iura imperii beato Petro et eius successoribus (di. 22 c. 1) ergo imperator non est iudex ordinarius pape.

Capitulum 8

Discipulus: Licet non dubitem nullum mortalium esse superiorem summo pontifice, tamen cupio scire quomodo ad rationes hoc probantes adversarii respondere conantur.

Magister: Non omnes qui tenent imperatorem esse superiorem et iudicem ordinarium pape in modo ponendi concordant, et ideo non eodem modo ad rationes prescriptas respondent.

Discipulus: Dic illos diversos modos ponendi.

Magister: Sunt quidam dicentes quod papa in spiritualibus imperatori minime est subiectus sed quantum ad iurisdictionem temporalem est sibi subiectus quantum est ex ordinatione Christi,

---

15 petierit] patierit Vc 15 proprio] papa Vd 15–16 verbis colligitur] *omitted* Vd (verbis colligitur Vdm) 17 est haec] eorum est ad idem Ba eorum ad id Es 18–19 appellare[2] … imperatorem] ab imperatore ad papam appellare Ba 19 3] 9 Vd 19 ipsi] *Ipse* Edd *Papa* We 21 iudex] non est iudex *added* Ba 21 commisit] Sed *added* Edd Vg Pc 21–22 christus[2] … commisit] *omitted* Edd Vg Pc 22 commisit] *omitted* Pa 22 successoribus] Christus commisit *added* Edd Vg Pc 23 22] 23 Edd Vg 12 Na 23 c] q. Bb Fi An Na Vd 23 1] 9 Vd Na omnes Sm 3 tamen] cum Ox 4 hoc] hic Ox 4 conantur] conentur Fi An Vc Vf Ox We tenentur Bb nituntur Ba Es 5 non] *omitted* Pz 6 concordant] convenient vel concordant Es 6 et[2]] *omitted* Ba Es 10 est] pape *added* Ba 11 temporalem] temperalem Pz 11 subiectus] et *added* Ly

---

19 col. 611 19 *ibid.* 22–23 col. 73 9 John of Paris, ch. 13

---

1 capitulum 8] Capitulum 8 respondetur ad rationes probantes papam habere superiorem in terris Ox preparat ad solutionem rationum c. 6 et 7 positarum et varios modos ostendens quomodo quidam dicunt papam iurisdictioni imperatoris quantum ad temporalia subiectum saltem a Christo ostendit etiam differentiam inter temporalia et spiritualia declarat etiam quomodo papa potest esse iudex imperatoris quasi commissarius et ibi unde immediate imperator recipit suam potestatem Fr

quia, ut dicunt, Christus quantum ad temporalem iurisdictionem nullum apostolum a iurisdictione temporali imperatorum exemit sed omnes voluit in huiusmodi principibus secularibus esse subiectos, in cuius signum ipse solvit pro propria persona tributum. Alii autem dicunt quod imperator in quantum gerit personam populi christiani in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus est superior papa et iudex ordinarius eius.

Discipulus: De iurisdictione temporali pape et imperatoris pertranseas quia in tractatu De dogmatibus Joh. 22-i de hoc plures tibi questiones movebo.

Magister: Tu forsitan aliter accipis iurisdictionem temporalem quam isti.

Discipulus: Accipio iurisdictionem temporalem pro illa cui aliquis est subiectus ratione prediorum que de imperatore tenet.

Magister: Aliter accipiunt ipsi.

Discipulus: Quomodo.

Magister: Dicunt quod iurisdictio temporalis non solum respicit predia et temporales divitias sed etiam personas, quia omnes persone in dominio alicuius principis commorantes sive sint divites sive pauperes iurisdictioni principis sunt subiecte ita quod si deliquerint eos debet condigna animadversione punire nisi per principem vel superiorem alium sint exempte.

---

12 ut dicunt] Vc Vf Ox We Ba: ut Bb nec Edd Vg Va Pa Pc Fi An Na Vd Es 13 nullum] ullum Fi An Es 13 temporali] *omitted* Ba 13 imperatorum] imperatoris Pa Sm 14 principibus] principatibus Edd Vg 15 pro … persona] imperatori Sm 15 pro] *omitted* Vd 16 autem] *omitted* Edd Ox Vd Ba Es 17 tam] in *added* Fi An Na Ba 17 quam] in *added* Fi Ba 18 papa] pape Vd 19–20 pertranseas] transeas Fi An 22 forsitan] forte Vd Ba Es 24 accipio] capio Ba 24 temporalem] imperatoris *added* Vc Vf Ox We 26 ipsi] isti Vd Ba Es Sm 28 solum] errare Ox 28–29 respicit] recipit Va 29 divitias] possessiones Sm 29 quia] *omitted* Bb 30 commorantes] morantes Vd commorantis Vg 31 sive] sint *added* Sm 31 subiecte] subiecti Na Vc Vf Ox We ut *added* Pz Ly Va Vg Pa Pc 31 ita quod] a quo Edd Vg Va Pa Pc 32 deliquerint] delinquerint Bb Fi An Ox Va Vg Pa Pc Sm deliquerent Vd delinquant Ba deliquerat Na 32 eos] *omitted* Edd 32 debet] debent Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vd potest Sm 32 punire] puniri Edd Vg Va Ox 33 exempte] exempta Fi exempti Ba

---

15 cf. Matthew 17:23-26 16 Marsilius I.xv.4, II.viii.7-8, II.x.8 20–21 Ockham ultimately discussed these issues in 3.1 Dial. and 3.2 Dial. The *dogmata* of John were apparently examined in the lost original of 2 Dial. Cf. above, note to 1 Dial. 6.4 28 Marsilius I.xvii

Discipulus: Video quid per iurisdictionem temporalem intelligunt sed ignoro que spiritualia vocant.

Magister: Spiritualia vocant ea que religioni christiane sunt propria, que in nulla alia secta sunt reperta nec ad legem nature sunt spectantia, sicut que pertinent ad sacramenta ecclesiastica dispensanda et ad causas fidei terminandas, et in criminibus que directe contra christianam religionem committuntur. De huiusmodi enim imperator nisi sicut ceteri christiani se intromittere non debet, quia imperator christianus ratione sue dignitatis maiorem potestatem vel iurisdictionem nullatenus habet quam habuerunt imperatores pagani, illis enim imperatores christiani successerunt, et ideo idem ius cum illis et non aliud ratione imperii possidere noscuntur. Quia igitur de huiusmodi spiritualibus se intromittere ad imperatores paganos minime pertinebat, nec ad imperatorem christianum in quantum imperator est talia spectant.

Discipulus: Ergo secundum istos si papa homicidium, furtum, adulterium, et consimilia crimina que imperatores et reges pagani punire solebant committeret, imperator ipsum punire valeret.

Magister: Hoc nonnulli concedunt licet dicant quidam eorum quod non deberet eum deponere nisi incorrigibilis probaretur.

Discipulus: Modo opinionem istorum intelligo quamvis eam inter hereses reputem numerandam, de qua tecum in tractatu De dogmatibus Io. 22-i prolixius disputabo. Nunc autem dic qualiter ad rationes et auctoritates pro assertione contraria isti respondent.

---

34 quid] quod Vd 34–35 intelligunt] intendunt Edd Vg Va Pa Pc 36 ea] illa Edd Va Vg Pa Pc 36 religioni] regioni Pz 37 nature] *omitted* Vd civilem *added* Esm 38 spectantia] expectantia Vc Vf 39 dispensanda] dispendenda Edd 39 causas] aliquas *added* Sm 39 terminandas] determinandas Es 39–40 et[2] … directe] que directe (et *added* Vg Pc)in criminibus que(*omitted* Pc) Edd Vg Pc que etiam in criminibus que directe Pa 39 que] qui Ox 40 christianam] Christi Edd Vg 41 imperator] spiritualibus *added* Pa 42 debet] se *added* Vg Pa 43 habet] habent Ba 45 cum] *omitted* Vd 48 imperator est] imperatorem Edd 48 talia] *omitted* Bb talis est Vd 49 papa] *omitted* Pa 50 consimilia] similia Ba 50 et reges] *omitted* Fi An 50 pagani] palam Edd christiani Ba 51 committeret] committere Pz 51 punire[2]] non *added* Fi An Va 52 licet] quidam *added* Fi An 52 eorum] *omitted* Bb 53 deberet] deberent Vd 54 modo] Ammodo Vd 54 intelligo] et *added* Edd Vg 55 hereses] heresim Bb 55 qua] *omitted* Bb illa tamen Edd 55 tractatu de] *omitted* Ba 56 qualiter] quomodo Ba 57 et] per Edd Vg

---

35 See 3.2 Dial. 2.4 36–40 John of Paris, ch. 12 46–48 cf. IPP 12.20-22 52 John of Paris, ch.13; Marsilius II.viii.7-8 52 John of Paris, ch. 13

De secundo vero modo ponendi nihil dicas ad presens.

Magister: Ad primam negant minorem cum accipitur quod imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus quantum ad iurisdictionem temporalem ex ordinatione Christi, et ideo in huiusmodi papa non est iudex imperatoris licet forte aliquando fuerit iudex imperatoris in quantum commissarius vel delegatus populi Romani.

Discipulus: Ista sunt verba mirabilia et inaudita nec ea intelligo, sed si potes fac me illa intelligere et tunc de eis certius iudicabo.

Magister: Ut ea intelligas debes scire quod secundum istos imperator et quilibet rex temporalis licet a Deo quodammodo mediate iurisdictionem suam habeat temporalem, quia secundum Apostolum ad Romanos 13 “non est potestas nisi a Deo”, tamen immediate iurisdictionem suam habet a populo, imperator a populo Romano, rex Francie a populo suo, rex Castelle a populo suo, et sic quilibet rex a populo suo habet iurisdictionem suam, nisi sit aliquis rex cuius populus alicui alteri sit subiectus qui possit populo dare regem, quemadmodum imperatores quondam diversis populis reges dederunt quia illi populi imperatori et populo Romano subiecti fuerunt. Imperator igitur suam iurisdictionem a

58 de] Et de Ba Es illo *added* Ba Vd 58 vero] autem Vc Vf *omitted* Edd Ox We Vd Ba Es 58 ponendi] probandi Edd dicendi Ba Es 58 presens] sed infra c. 4 *added* Pz sed infra c. 10 *added* Ly sed infra c. 4 credo *added* Vg Pc Pam 61 ordinatione] odinatione Bb 62 huiusmodi] hoc Edd Vg Va Pa 62–63 licet … imperatoris] *omitted* Edd Vg 62 forte] *omitted* Bb Fi An Va Vd Es 63 delegatus] legatus Pa (delegatus Pab) 64 populi romani] propter rationem Vd Di To 65 sunt] sint Vg 65 nec] ego *added* Edd Vg Va 65–66 intelligo] intellio Vf 66 me] ut Edd 66 illa] ipsa Vc Vf Ox We Va ea Pc 66 intelligere] intelligam Edd 66 certius] citius Edd Pa Pc 68 debes] debet Ba 69 licet] habet Edd Vg Va Pa Pc 69 quodammodo] quo Vd 70 suam] *omitted* Vc Vf Ox We 70 habeat] *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 71 est] est enim Vulg 71 tamen] cum Edd Pc 72 a populo[1]] *omitted* Edd Vg Fi An Vd 72 imperator] *omitted* Fi An 73 suo[1]] rex Anglie a populo suo *added* Edd Vg Va Pa Pc (suo *omitted*) Sa 73 rex[2] … suo[2]] *omitted* Es Di To 73 castelle] Apulie Vd 73 suo[2]] illo Vc Vf Ox 74 rex] *omitted* Edd 74–76 a … regem] *omitted* Es (*added* Esm) 74–76 habet … regem] *omitted* Vd Di To 74 suam] *omitted* Bb Fi An Vc Vf We Ox Ba 76 populo] suo *added* Edd 76 quondam] quo Vf quomodo Vd *omitted* Va 78 igitur] *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd Es autem Va

71 Romans 13:1 71–72 Marsilius I.ix.2, I.xv.2

populo Romano obtinuit. Populus autem Romanus ex causa rationabili sicut imperatorem instituit ita eum potuit destituere eiusque iurisdictionem minuere et augere. Ex quo sequitur quod populus Romanus ex causa rationabili potuit imperatorem in aliquo casu alterius cui committeret iurisdictioni subiicere quare potuit pape causam imperatoris delegare, in quo casu papa tanquam delegatus seu commissarius auctoritate populi Romani super imperatorem iurisdictionem potuit obtinere, quam iurisdictionem beatus Petrus a Christo non suscepit et ideo papa in quantum successor beati Petri eam minime habet.

Discipulus: Nunc verba predicta intelligo, quamvis ipsa putem erronea, et ideo ad rationes factas accede.

Magister: Propter diversas opiniones antequam narrem quomodo ad rationes explicite respondetur oportet illas opiniones exprimere.

Discipulus: Dic que sunt ille opiniones.

Magister: Sicut tactum est prius sunt quidam dicentes quod Romanus pontifex nullam iurisdictionem habet vel potestatem ex ordinatione Christi ultra alios quoscunque presbiteros sed omnem dignitatem suam et potestatem ultra alios habuit ab imperatore vel ab ecclesia seu concilio generali. Alii dicunt quod beatus Petrus pro se et suis successoribus dignitatem papalem et primatum super omnes alios fideles recepit a Christo, sed ista di-

---

79 romanus] populus autem Romanus *added* Va 80 instituit] constituit Fi An Vd Vg 80 eum] potest vel *added* Sm 80 potuit] poterit Vd 81 iurisdictionem] iurisdictioni We 81 et] vel Fi An 83 cui] cuius Edd 83 committeret] committeretur Edd Vg Pa Pc 83 iurisdictioni] iurisdictionem Pc 83 subiicere] subiacere Pz Vg Va Bb Fi An Vd Es subicere Vc Vf Ox We 83 quare] quia Vc 83 pape] propriam Vd papam Es papam in Esb 84 quo] aliquo Ba 85 auctoritate] *omitted* Vd 88 eam] *omitted* Vd Es 89 ipsa] ea Edd Vg Va Pa Pc 89 putem] reputem Edd Vg Va Pa Pc 90 accede] attende Bb 91 narrem] narram Vg Pa Pc enarrem Ba 91–92 quomodo] quo Ly 92 respondetur] respondeatur Edd 92 illas] *omitted* Fi An 95 sunt] *omitted* Bb Na Vd (sunt Vdm) Vg Pa (sunt Pab) Pc 96 habet] habuit Edd 97 ultra] super Fi An Sm 97–98 quoscunque … alios] *omitted* Na 97 quoscunque] *omitted* We 97 presbiteros] *omitted* Ba 98 suam] *omitted* Vd 99 seu] scilicet ex Edd Vg Pa Pc a *added* Va 101 primatum] papatum Vf

---

80 Marsilius I.xv.2, I.xviii 80–81 Marsilius I.xii.3 95 Marsilius II.xv; 1 Dial. 5.17 98–99 1 Dial. 5.18 99 1 Dial. 5.15 99 Marsilius II.xxii; 1 Dial. 5.19

gnitas et primatus ut dicunt consistit tantummodo in ordinando et preficiendo episcopos presbiteros et doctores populo christiano, nullam habens ex ordinatione Christi iurisdictionem coactivam annexam sicut nec habet res temporales annexas. Sed sicut papatus temporalia a fidelibus orthodoxis accepit ita a communitate fidelium solummodo habuit iurisdictionem coactivam. Omnis enim communitas potest aliquem sibi preficere qui habeat potestatem maleficos cohercendi. Ecclesia autem fidelium ad hoc officium papam sibi prefecit, in nullo tamen iurisdictionem imperatorum diminuendo etiam paganorum, quia hoc non potuit eo quod omnes catholici tunc temporis imperatoribus infidelibus subiecti fuerunt.

Discipulus: Ego omnino vellem exire istam materiam de iurisdictione imperatoris et ad alium differre tractatum, et tu semper plus et plus trahis ad ipsam unde istis omnibus omissis breviter narra quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur.

Magister: Sunt quidam unam responsionem dantes generalem ad omnes auctoritates asserentes quod papa habet iurisdictionem super imperatores et reges et quod quantum ad iurisdictionem est superior eis, dicentes quod tales auctoritates non continent veritatem et ideo sunt nullatenus admittende. Alii autem intellectum sanctorum patrum reputant consonum veritati sed dicunt quod nonnulli clerici ambitione et avaritia excecati verba eorum nimis large contra mentem eorum interpretati sunt.

---

102 primatus] papatus Vf potestatis *added* Ba 102 ut] *omitted* Vd Es 102 dicunt] dicitur Bb Fi An Na Sm putant Vd 102 tantummodo] tantum Vd Sm *omitted* Edd Vg Va Pa Pc 103 episcopos] et *added* Vf 103 doctores] in *added* Ba Es 105 nec] nunc Ba 105–106 papatus] papa Edd Vg Vd Ba Es 106 accepit] accipit Vf 107 solummodo] solum Pa 107 coactivam] exactivam Ox 108 preficere] preferre We 108 habeat] habet Ox 110 papam] papatus Edd Vg 110 prefecit] preficit Vf 110–111 imperatorum] disrumpendo vel Edd Vg Pa Pc Esm disrumpando vel Va 112 tunc temporis] *omitted* Vc Vf tunc ipsis Va 112 infidelibus] fidelibus Vg Na 114 exire] scire Fi 115 imperatoris] imperatorum Edd 116 ipsam] ipsum Edd 117 et] ad *added* Bb Fi An Na Sm 117 inductas] indictas Vc 117 respondetur] respondeatur Va responderetur Vg 118 quidam] qui *added* Vd 118 responsionem] rationem Edd Vg (responsionem Vgm) 120 imperatores] imperatorem Vc Vf We Vd Ba 120 quod] *omitted* Edd Vg Va Pc 121 eis] *omitted* Edd 121 non] *omitted* Bb Es (non Esb) 122 ideo] et ideo *added* Bb 124 clerici] in *added* Edd Vg 124 avaritia] avaria Vc 124 nimis] minus Vd 125 interpretati sunt] sumunt Edd

Discipulus: Istorum responsiones volo audire.

Magister: Isti ad evidentiam responsionum suarum dicunt esse sciendum quod penitentia unum est de ecclesiasticis sacramentis et ideo pertinet ad prelatos. Quare ad ipsos spectat in foro conscientie penitentium peccata cognoscere et ipsis debitam penam iniungere. Et propter istam potestatem quam sacerdotes in foro conscientie habere noscuntur omnes christiani eis sunt subiecti. Extra autem forum conscientie nullam habent iurisdictionem a Christo immediate, sed illam habent a communitate fidelium vel ab illo in quem communitas fidelium suam transtulit potestatem.

Capitulum 9

Discipulus: Adhuc tu trahis me ad materiam quam nollem hic tractari et ideo quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur narra succincte.

Magister: Ad primam auctoritatem Gregorii Nazianzeni respondetur quod per tribunal et principatum prelatorum intelligit potestatem quam in foro conscientie super penitentes noscuntur habere. Ista vero potestas quia spiritualis est et ordinatur ad vitam eternam consequendam multo perfectior est omni iurisdictione temporali coactiva regum et principum que principaliter instituta est ad temporalia disponenda. Ad auctoritatem Felicis pa-

126 responsiones] rationes Vc responsionas Vd 126 volo] nolo Va 127 responsionum] rationum Edd Vg Va Pa Pc Vc Vf Ba Es (responsionum Esb) 128 est] *omitted* Bb 129 pertinet] pertinent Vc 129 quare] Quia Vc Qualiter Edd Va Pa Pc *omitted* Vg 130 cognoscere] corrigere Sm 130 et] per consequens *added* Ba Es 130 penam] penitentiam Edd Vg Va Pa Pc Fi An Na Vd Sm 131 istam] penitentiam et *added* Ly penitentiam *added* Pz Va Vg Pc Pa (*deleted* Pab) 131 quam] qua Vf 135 illo] alio Vc Vf Ox 2 nollem] vellem Bb 3 tractari] tractare Edd 3 inductas] indictas Vc 4 narra] enarra Ba Es 5 magister] *omitted* Gs 5 nazianzeni] Nazanzeni Ly Bb Vc Ox Nazazeni Vf We An Ba Nazan Vd Naza Vg 5–6 respondetur] videtur Vd Es 6 quod] *omitted* Bb 6 per] *omitted* Vf Na 7 conscientie] penitentie Es seu penitentie *added* Vd 7 penitentes] pentientes Ly 8 habere] prelati *added* Vc Vf Ox We Ba 8 ista] Ipsa We 8 potestas] auctoritas Sm 8 ordinatur] ordinaria Vf 9 consequendam] consequentam Va assequendam Es 9 omni] illa Edd Va Vg Pa Pc 10 coactiva] *omitted* Fi An 10 que] *omitted* Va 11 ad[1]] *omitted* We 11 disponenda] ordinanda Es 11–12 pape] *omitted* Fi An

1 capitulum 9] Capitulum 9 respondetur magis expresse ad rationes Ox respondet ad rationes c. 6 et 7 Fr

pe respondetur quod regia voluntas in fide catholica addiscenda et sacramentis ecclesiasticis suscipiendis debet sacerdotibus esse subiecta si sacerdotes fidem retinent orthodoxam nichil contra iustitiam imperantes. Si vero a catholica deviaverint veritate vel sibi quam de iure non habent usurpaverint potestatem reges in huiusmodi nullatenus sunt subiecti. Verba ergo Felicis pape sane intelligenda sunt et non sunt ex ambitione clericorum cupientium in populis et in clero contra doctrinam beati Petri apostoli dominari in preiudicium regum et principum exponenda. Consimiliter respondetur ad c. *Duo sunt* et ad c. *Si imperator*. Nam dicunt isti papam a concilio generali et universali ecclesia aliquam potestatem habere super principes ultra illam quam habet a Christo et in quantum est successor beati Petri.

Ad primam vero rationem inductam ad probandum quod imperator est inferior papa, respondetur primo quod maior non est universaliter vera sed capit instantiam quando aliquis sponte iurat alii fidelitatem. Talis enim ante iuramentum non est semper inferior illo cui iurat quamvis per iuramentum quodammodo seipsum inferiorem illo efficiat Ad minorem vero dicitur dupliciter. Uno modo quod imperator nunquam iuravit fidelitatem pape nisi spontanea voluntate et ideo suis successoribus legem consimilem per tale iuramentum nequaquam imposuit. Aliter respondetur quod ex ordinatione Romanorum a quibus imperator suam habuit iurisdictionem potuit imperator pape iurare et in hoc tenuisset

---

12 regia] illa Edd 12 voluntas] potestas Pa 12 catholica] addiscere est que eius sunt *added* Pam 13 et] in Pa 13 suscipiendis] suscipienda Edd 14 retinent] tenent Vc Vf Ox 14 nichil] vel Va Vg 14 contra] fidem seu *added* Edd Vg Va Pa Pc fidem vel *added* Es 15 a] *omitted* Va Pc 15 deviaverint] deviaverunt Va deviaverit An 17 huiusmodi] eis *added* Vc Vf Ox We 17 sunt] sint Ox 18 clericorum] sunt *added* Pz 19 populis] populo Ba 19 contra] propter Edd Vg Va 19 petri] Pauli Es 19 apostoli] *omitted* Vc Vf Ox 21 isti] quod *added* Vf Vd Ba 22 papam] papa Vf Vd 22 et] vel Ba 23 illam] aliam Vd 25 inductam] indictam Vc adductam Ba Es 25–26 imperator … papa] papa est superior imperatore Es 27 universaliter] *omitted* Vd alteri Es 27 capit] habet Ba 27 aliquis] quis Vc Vf Ox 28 alii] alteri Ba 28 semper] *cancelled* Vgb 29 cui] sic *added* Ba Es 29–30 seipsum] se Fi An ipsum Es (seipsum Esb) 30 efficiat] efficit Edd 30 minorem] maiorem Vf 31 iuravit] iurat Vc Vf Ox We Va Ba Sm 32 suis] sibi Edd Vg Pa Pc 32–33 consimilem] similem Bb 35 hoc] casu *added* Vd

---

19 1 Peter 5:2-3

papa non vicem beati Petri nec in hoc fuit vicarius Christi sed in hoc fuisset commissarius Romanorum. Ad secundam similiter respondetur quod papa non transtulit imperium a Grecis in Germanos in quantum vicarius Christi et successor beati Petri quia ratione vicariatus illius et successionis huiusmodi non habet maiorem auctoritatem super imperium quam super regnum Francorum vel Anglorum. Sicut igitur in quantum vicarius Christi et successor beati Petri non potest transferre regnum Francorum de una domo ad aliam, ita ratione vicariatus et successionis non potuit de gente in gentem transferre imperium Romanorum. Transtulit igitur imperium de gente in gentem auctoritate Romanorum qui sibi ex causa rationabili potestatem huiusmodi contulerunt. Ad tertiam respondetur tripliciter. Sunt enim quidam dicentes quod cum excommunicatio sit potius iurisdictionis quam ordinis papa in quantum vicarius Christi et successor beati Petri neminem excommunicare potest, sed potestatem excommunicandi habet ab universali ecclesia que in eum talem transtulit potestatem. Alii autem dicunt quod non papa sed imperator in imperio et rex in regno suo potestatem habet excommunicandi.

Discipulus: Istas opiniones puto erroneas sed tamen secundam magis abhorreo De ipsis tamen in alio tractatu tecum collocutionem habebo. Nunc autem dic tertiam responsionem.

Magister: Tertia responsio est quod papa in quantum vicarius Christi habet potestatem excommunicandi, sed penam maiorem nullatenus inferendi. Dicunt enim quod ista est ultima pena quam

---

37 fuisset] fuit Sm 37 secundam] secundum Ba 37 similiter] consimiliter Vd Ba Es 38 transtulit] abstulit Sm 38–39 germanos] Romanos Sm 39 quia] qui Vg Pa Pc 40 illius] *omitted* Ba 40 et] *omitted* Pz Vg 40 huiusmodi] huius Ly Ox An 41 regnum] regnorum Ba 42 anglorum] Anglicorum Va Vd 42 sicut] Sic Vd 43 una] illa Vf 44 ad] in Edd Vf Ox 44 vicariatus] illius *added* Vc 45 in gentem] *omitted* Bb 45 imperium] auctoritate *added* Ox 45–46 transtulit … romanorum] *omitted* Edd Ox 47 huiusmodi] huius Edd An 48 tertiam] tertium Ba 48 sunt] Sint Ox 48 enim] *omitted* Ox 49 cum] *omitted* Vd 49 ordinis] idcirco *added* Ly 52 que] qui Ox 52 in eum] sibi Vd Es 52 transtulit] contulit Vd Es 55 secundam] ipsarum *added* Ba Es 56 abhorreo] puto abhorrendam Ba 56 ipsis] ipsa Fi An Ox illis Sm 56 alio] aliquo Vd 56 tecum] *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd 56–57 collocutionem] collationem Va Ba Es 58 responsio] ratio Pa 60 enim] quidam *added* Edd Va Vg 60 ista] istam Ox *omitted* Edd Vg Va Pa Pc Bb Fi Vd Ba Es 60 ultima pena] ultimam penam Ox

---

60–61 John of Paris, ch.13

possunt ecclesiastici exercere. Isti igitur dicunt quod papa in hoc est imperatore superior sed tamen in aliis est inferior ipso, scilicet in omni iurisdictione temporali. Ad quartam rationem respondetur quod papa non potest deponere imperatorem ratione papatus sicut nec ratione papatus potest deponere regem Francie. Sed sicut Zacharias papa regem Francorum auctoritate populi regni illius deposuit, et ita illi principaliter deposuerunt, et ut testatur glossa 15 q. 6 c. *Alius*: "dicitur deposuisse qui deponentibus consensit ", et ita papa auctoritate Romanorum posset imperatorem deponere.Ad quintam rationem respondetur quod papa ratione papatus non potest illegitimos in temporalibus legitimare Si autem hoc fecit licite de facto, ratione alicuius alterius potestatis que non est annexa papatui hoc fecit.

Discipulus: Responde ad secundam rationem principalem.

Magister: Ad secundam rationem respondetur quod papa ratione papatus non est solutus legibus imperialibus que divinis legibus non repugnant licet aliunde forsitan sit solutus. Ad tertiam rationem principalem respondetur quod clerici nisi sint exempti auctoritate regum vel concilii generalis pertinent ad forum secularium potestatum. Ad quartam rationem respondetur quod in temporalibus licet appellare a papa ad imperatorem nisi per universalem ecclesiam sit exemptus. Ad quintam dicitur quod Christus commisit Petro iura imperii terreni, hoc est potestatem super malos in spiritualibus non in temporalibus.

---

61 possunt] viri *added* Ba Es 62 ipso] scilicet imperatore *added* Ba Es 63 temporali] etc. *added* Ba 65 francie] Bohemie Ba 65 sed] *omitted* Edd Vd Ba Es (Sed Esm) Na Sm 66 francorum] Francie Fi An Vf Ox 66 populi] Pipini Pcb 66 regni] regis Va Pc 67 et[2]] *omitted* Va 68 6] *omitted* Vd Pa 68 qui] Gl: quia Ww 68–69 consensit] consentiit Pz Vg Pa consenserit Fi An Na et *added* Ba Es 70 ad quintam] aliam Vd 71 in temporalibus] *omitted* Fi An 71 legitimare] illegitimare Ox 72 fecit] fecerit Sm 72 licite] illicite Es 73 hoc fecit] *omitted* Fi Bb 73 fecit] facit We 75–76 ratione papatus] *omitted* Fi An 74–76 principalem… papatus] papatus (quod papa ratione *added* Pab) Pa 77 non] minime Edd Vg 78 respondetur] respondent Vg Pc 78 quod] in temporalibus licet appellare a papa ad imperatorem *added* Vd 78 nisi] non Es in temporalibus non Sm 78 sint] sunt Va 78 exempti] nisi Esb 79 generalis] imo *added* Ba Es 80 rationem] *omitted* Bb Fi An Vc Vf Ox We Va Vd Ba Es 80 respondetur] respondent Va Vg Pc 83 commisit] commiserit Va Pa 84 spiritualibus] et *added* Vc Vf Ox Ba Es 84 non] *omitted* Vc

---

68–69 Glossa, s.v. deposuit, col. 1083

Capitulum 10

Discipulus: Michi placet quod expedivisti te breviter de rationibus supradictis, tum quia in alio tractatu super ipsas redibo, tum quia non audivi quod frater M. de Cesena et sequaces sui quorum dicta contra dominum papam principaliter examinare propono dogmatizant vel sentiunt quod papa non habeat iurisdictionem coactivam vel quod imperatori subiectus sit. Ideo ad secundam assertionem quam recitasti in secundo capitulo huius sexti te converte et motiva illius enarra.

Magister: Illa assertio continet duas partes quarum prima est quod si papa esset de heresi graviter diffamatus ecclesia universalis et concilium generale et etiam aliqua alia congregatio vel persona potestatem inquirendi et cohercendi ipsum haberet.

Discipulus: Circa hanc partem peto ut disseras primo an ecclesia universalis si papa esset de heresi graviter diffamatus super ipsum potestatem haberet.

Magister: Circa hoc ut dixi est una assertio quod sic, aliorum autem est assertio quod non, scilicet dicentium quod licet papa effectus hereticus ecclesie sit subiectus (quia eo ipso quod

---

3 supradictis] supradictas Ly Fi An Na Ox Va 3 ipsas] ipsos Edd 4 tum] cum Va 4 non] *omitted* Vg Pa Pc 4 m] MAG. Gs Michelinus Vd meus Pc 4 cesena] Zesena Gs Cesana Ox Thesena Pz Ly Va Vg Pa Pc 6 dogmatizant] dogmatizent Pz Vg Va Pa Pc Bb Fi An Na Vc Vf Ox Sm 6 sentiunt] sentiant Bb Fi An Na Vc Vf Ox We Sm 6 habeat] habet Sm 7 vel] et Vg Pa Pc 7 imperatori] imperator Vd 7 subiectus sit] subsit Ba 8 recitasti] tractasti Vf 9 te] *omitted* Vg Pa Pc 9 illius] *omitted* Bb 9 enarra] manifesta Ba 10 partes] *omitted* Edd 12 et[1]] etiam *added* Ww (*omitted* Vc) 12 et[2]] vel Va Vg Pa Pc Ba Es Sm 12 etiam] Edd: *omitted* Ms 13 potestatem] *omitted* Vd (potestatem Vdm) 13 et] vel Vd Pa 14–16 discipulus … haberet] *omitted* Vc 14 partem] *omitted* Vd Ba Es (partem Esb) 15 esset] hereticus et *added* Es 15 diffamatus] infamatus We 16 ipsum] papam Ox 18 autem] *omitted* An Na 18 scilicet] *added* Kn 19 sit] est Ba 19 ipso] *omitted* Vd

---

1 capitulum 10] Capitulum 10 quod papa habet superiorem in duobus quando de heresi est graviter diffamatus et si est in crimine ecclesiam notorie scandalizante Ox recitat opinionem tenentem universalem ecclesiam super papam de heresi diffamatum habet potestatem et eius contrariam tenentem quod papa eo ipso quod hereticus non est papa et ideo subditus ecclesie sed diffamatus papa de heresi non subest ecclesie et pro isto allegat rationibus auctoritatibus et exemplis Fr

fit hereticus fit non papa), si tamen falso fuerit de heresi diffamatus non est subiectus ecclesie nec ecclesia in hoc casu habet potestatem aliquam super ipsum.

Discipulus: Motiva utriusque assertionis auscultabo libenter. Primo autem allega motiva secunde assertionis.

Magister: Primum motivum est tale. Nulla falsa infamia potest persone vel collegio aut congregationi iurisdictionem aut potestatem conferre. Sed papa de heresi minime diffamatus non est de iurisdictione ecclesie nec subest ei. Igitur nec papa falso de heresi diffamatus ecclesie est subiectus**.** Secundum motivum est tale Ille qui in aliqua causa est aliis superior non est in eadem causa inferior illis, quia in eadem causa idem respectu eiusdem vel eorumdem non potest esse superior et inferior. Sed papa manens verus papa in causa fidei est omnibus aliis superior, quia si omnes christiani sibi in causa fidei erronee dissentirent omnes de iure licet de facto non posset cohercere deberet Ergo papa propter nullam falsam infamiam fit subiectus ecclesie in causa heresis. Tertium motivum est tale. Si papa de heresi diffamatus iudicio ecclesie esset subiectus, ecclesia posset iudicare de ipso. Hoc autem non potest fieri quia cum ecclesia universalis simul conveniri non possit oportet generale concilium convocari ad diffiniendum de causa pape. Sed nullus potest absque papa generale concilium convocare, nec ipse potest compelli per aliquem gene-

---

20 fit[1]] sit Ly Va 20 fit[2]] fiet Edd Vg Va Pa Pc 20 falso] false Fi An Na Vc Va Vd Ba Es Sm 20–21 diffamatus] accusatus Va 23 discipulus] *gap* Vc 23 motiva] uterque *added* Va 23 auscultabo] ascultabo Fi An Na Vc Vf Ox We Va Vg Pa Es Sm asscultabo Pc 25 motivum] dicte (secunde Ox) assertionis *added* Vc Vf Ox We 26 persone] pape Va per se Vd 26 vel] *omitted* Fi An 28 subest] est subiectus Ba Es 28 falso] false Va Vd Ba Es Sm 29 est[1]] *omitted* Ba 29–30 est tale] *omitted* Ba Es 31 inferior … causa[2]] *omitted* Ox 32 et] vel Bb Na 32 sed papa] *omitted* Edd Vg Pa Pc Bb Fi An Na Vd (Sed papa Vdm) 32 papa] *omitted* Es Sm 33 verus] vere Edd Vg 33 aliis] *omitted* Vd 34 omnes[1]] alii *added* Pc 34 sibi] *omitted* Vf sunt (?) Vd qui sunt Ba 34 erronee] erronea Ba 35 de[2]] *omitted* Vf Ox We 35 posset] potest Ly 35 deberet] debet Va deberent Ba 35 papa] papam Ox 36 propter] per Vc Vf Vd 36 fit] sit Fi An Ba 37 motivum] eorum *added* Fi An 39 hoc autem] *omitted* Vd 39 simul] *omitted* Ba 40 conveniri] convenire Vc Vf Ox We Sm 40 possit] potest Edd posset Va Vg 40 convocari] convocare Edd Ba Sm 41 sed] Licet Vd Na *gap* Es 41 potest] possit Vd 42 convocare] vocare Edd Ba Sm 42–43 nec … congregare] *omitted* Sm

rale concilium congregare, quia si aliquis posset eum compellere generale concilium congregare ille esset superior papa, et ita aliqua persona esset superior papa quod non est verum ut dicunt. Ecclesia ergo universalis de papa iudicare non potest, et ita papa quantumcunque fuerit de heresi diffamatus ecclesie minime est subiectus.

Predicta assertio etiam auctoritatibus et exemplis videtur posse probari. Plures vero auctoritates hoc expresse sonantes supra primo c. huius sexti sunt inducte. Hoc etiam alia auctoritate simul et exemplo probatur. Nam prout recitatum est supra ubi inquisitum est an papa possit hereticari, Nicholaus papa ut legitur di. 21 c. *Nunc autem* ait: "tempore Diocletiani et Maximiani augustorum Marcellinus episcopus urbis Rome qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis ut templum eorum ingressus grana thuris super prunes imponeret, cuius rei gratia collecto numerosorum episcoporum concilio et inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre sententiam in eum ausus est dum ei sepissime omnes dicerent 'tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio' et iterum 'noli audiri in nostro iudicio sed collige in sinu tuo causam tuam' et rursum 'quoniam ex te' inquiunt 'iustificaberis aut ex ore tuo condempnaberis' et iterum dicunt 'prima sedes non iudicabitur a quoquam'". Ex quibus verbis datur intelligi quod beatus Marcellinus fuit de heresi diffamatus, nec mirum cum ac-

43 congregare] vocare Vg convocare seu congregare Ba 44–45 et … papa] *omitted* Pa Sm 49 etiam] *omitted* Edd Vg Va Pa 49–50 videtur … probari] probare nituntur vel videtur posse probari Sm 50 vero] namque Edd Vg Va 51 etiam] et Bb autem *added* Vd 53 possit] posset Edd Vd 53 ut legitur] *omitted* Ox 54 maximiani] imperatorum seu *added* Sm 55 marcellinus] Marcellus Vd (Marcellinus Vdb) 55 rome] Romane Edd 56 est[2]] fuit Edd Vg Va Pa Pc 58 collecto] collectio Va 58 numerosorum] Fb: universorum Ww 59 pontifex] papa We Ba 60 eorum] Fb Ba Pa: *omitted* Vd illorum Edd Vg Va Bb Fi An Vc Vf Ox We 60 proferre] ferre Ba 60 ausus est] audebat nisus est Vg audebat Va Pa (ausus est Pab) 61–63 non … tuam] *omitted* Pa (non nostro iudicio sed collige in sinu tuo causam tuam Pam) 62 et … iudicio] *omitted* Edd Vg Pc 62 noli] non Va 62 iudicio] *omitted* Va 63 quoniam] quomodo Edd Vg Bb Fi An Vd Ba quia Va quantum Sm 63 inquiunt] inquam Vc inquirunt Pz Ly Vg inquit We *gap* Pc 64 condempnaberis] dampnaberis Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 64 et] *omitted* Edd Vg 64 iterum] item Edd 65 iudicabitur] iudicatur Ox We 65 quoquam] quocunque Vd Es

52 1 Dial. 5.2 53–65 col. 71

tum hereticalem commiserit. Ex quo enim idolis immolavit fuit de apostasia perfidie vehementer suspectus, quare potuit de heresi graviter diffamari. Hoc tamen non obstante nemo episcoporum fuit ausus in ipsum proferre sententiam. Ergo quantumcunque papa fuerit de heresi diffamatus nullius est subiectus iudicio.

Discipulus: Ista ratio non videtur concludere quod papa de heresi diffamatus non sit subiectus ecclesie universali et concilio generali, quia auctoritas Nicholai non loquitur de ecclesia universali et concilio generali, sed de quibusdam episcopis qui convenerunt ad inquirendum de causa pape Marcellini.

Magister: Dicunt alii quod auctoritas predicta Nicholai manifeste declarat quod papa de heresi diffamatus etiam ecclesie universali et concilio generali minime est subiectus, quia secundum beatum Hilarium "intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi". Ad intelligendum ergo verba predicta que Nicholaus papa recitat recurrendum est ad causam dicendi. Causam autem quare episcopi qui convenerant ad inquirendum de facto pape dixerunt "tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio " ipsimet assignant dicentes "prima sedes non iudicabitur a quoquam ". In verbis istis insinuant aperte quod summus pontifex etiam in casu illo in quo fuerunt, scilicet si summus pontifex fuerit de heresi diffamatus, a nullo est penitus iudicandus, et ita nec ab ecclesia

---

67 hereticalem] hereticale Ox We hereticabilem Sm hereticum Edd Vg Pa 68 de[1]] heresi *added* Vc Vf Ox 68 apostasia] apostasie Ba Es 68 perfidie] perfidia Ba 68 vehementer] vehemente Bb Fi An Na Vc Pa 68 quare] quia Edd Vg Va Pa Pc Na 69 non] *omitted* An 70 quantumcunque] quandocunque Edd Vg Va 72 quod] quia Vf 71–73 nullius… diffamatus] *omitted* Pa 74 nicholai] pape *added* Vd 75 et] vel Vc Vf Ox We de *added* Bb Fi An Na Ba 76 convenerunt] convenerant Vd Ba Es Sm 76 marcellini] Marcelli Va Pa 77 alii] aliqui Ba Es 77 nicholai] pape Ba Es 78 declarat] declaravit Vg 78 etiam] est Edd Vg Pa Pc 79 et] vel Edd Vg Va Pa Pc Ox 79 concilio] collegio Ly 79 est] *omitted* Ly Vg Pa Pc 80 beatum] *omitted* Vd 80 hilarium] Ylarium Pa Hylarium Ba Es Bb Vd Va Vg Pc Ilarium Vc Vf Hillarium Sm Hyllarium We 81 ergo] *omitted* Edd Bb Fi An Vd Vg 83 qui] *omitted* We 83 inquirendum] querendum Bb Fi An 83 pape] cum *added* Edd Marcellini *added* Ba Esb 84 iudicio] an *added* Vg 85 quoquam] quocunque Vd Es 85 in] quibus *added* Vc Vf Ox We Ba 86 istis] *omitted* Vc Vf Ox We Ba 86 insinuant] insinuat Ba affirmant Sm 86 aperte] manifeste Vc Vf Ox We 86 etiam] *omitted* Fi An Sm 87 illo] primo Na

---

80–81 Hilary of Poitiers, *De Trinitate,* IV.14, in PL, col. 107

universali nec a concilio generali est papa diffamatus de heresi iudicandus quia ex quo ipsi quorum verba approbantur a canone minime distinxerunt nec nos debemus distinguere. Secundo probatur eadem assertio per exemplum de Symacho papa de quo legitur in decretis di. 17 § *Hinc* in hec verba: "episcopi vero in synodo residentes congregata auctoritate eiusdem Symachi dixerunt 'Symachus papa sedis apostolice presul ab huiusmodi opinionibus impetitus quantum ad homines respicit sit immunis et liber cuius causam totam Dei iudicio reservamus '". Ex quibus verbis colligitur quod Symachus papa iudicio synodi non erat subiectus licet fuerit de heresi diffamatus quia ut notat glossa ibidem iste opiniones quibus fuerat Symachus impetitus causam heresis contingebant, ait enim: "primo fuit" scilicet Symachus "accusatus de heresi, sed cum appareret calumnia accusantis postea fuit absolutus ut hic dicitur ".

Capitulum 11

Discipulus: Ad presens sufficiant iste allegationes pro assertione predicta et ideo motiva assertionis contrarie non differas allegare.

---

90 approbantur] appropriarentur Vg Pc approbarentur Pa (approbantur Pab) 90 a] in Ba Es 91 nec] non Vd 91 nos] *omitted* Edd Vg Pa Pc Bb Fi An Na Vd 92 per exemplum] *omitted* Edd Vg Va Bb Fi An Vd Es 92 papa] pape Fi Na Pa Sm 93 in decretis] *omitted* Edd 93 17] 1 vel 11 Fi An 93 §] *omitted* Vd Sm 93 vero] Fb: *omitted* Ww 94 residentes] resistentes Vg Pa Pc 94 dixerunt] dixerint Vd 95 huiusmodi] huius Fi Vd Vg 96 impetitus] impeditus Edd Fi An Na Vd Vg Pa imperitus Va 96 homines] honores Vd 97 reservamus] servamus Edd Va Vg Pc Pa (reservamus Pab) reservavimus Vd 98 colligitur] habetur Ba Es 98 papa] *omitted* Va 98 iudicio] iudo Va 99 de] *omitted* Edd Vg 99 diffamatus] Preterea *added* Edd Vg Pa Propterea Pc 99 quia] *omitted* Vg Pa Pc 100 impetitus] impeditus Edd Vg Pc Fi An Na Vd 101 contingebant] contangebant Va Vg Pa non tangebant Pc 101 enim] autem Vf 102 sed] tamen *added* Pa Pc 103 hic] ibidem Edd Vg ibi VcVa Pa Pc 103 dicitur] etc. *added* Vd 3 ideo] *omitted* Vc 3 non] *omitted* Bb

---

93–97 Gratian, *dictum post* c.6, § *Hinc,* cols. 52-53 101–103 Gloss, s.v. immunis, col.72

---

1 capitulum 11] Capitulum 11 probatur quintupliciter quod papa diffamatus de heresi est subiectus iudicio universalis ecclesie Ox pro opinione opposita allegat Fr

Magister: Quod papa si de heresi diffametur sit subiectus iudicio universalis ecclesie nonnulli conantur ostendere. Primo sic. Ille qui potest accusari et iudicari de heresi est subiectus iudicio universalis ecclesie si fuerit de heresi diffamatus. Papa autem potest de heresi accusari et iudicari (di. 40 *Si papa*) ergo etc. Secundo sic. Qui potest ab aliquo reprehendi pro heresi est subiectus in eadem causa iudicio universalis ecclesie. Sed papa potest pro heresi ab aliquo reprehendi. Hoc probatur per exemplum de beato Petro quem beatus Paulus quia non ambulabat ad veritatem evangelii reprehendit ad Gal. 2. Ergo papa si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Tertio sic Minor iudicio superioris est subiectus. Sed papa est minor universali ecclesia sicut orbis maior est urbe ergo etc. Quarto sic. Nulli corpori sufficienter est provisum nisi membra putrida que totum corpus valent inficere possint abscindi. Sed tota ecclesia militans unum corpus est teste Apostolo ad Rom. 12. Ait: “unum corpus sumus in Christo”. Istius autem corporis papa est membrum quoddam. Ergo non est sufficienter provisum ecclesie nisi papa possit abscindi per ecclesiam si hereticam incurrerit pravitatem. Cum ergo Christus non defecerit in necessariis ecclesie militanti sequitur quod per ecclesiam militantem papa si efficiatur hereticus potest abscindi et per consequens si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Quinto sic. Ille qui est de aliquo crimine denuntiandus ecclesie, iudicio universalis ecclesie si fue-

---

5 si] sic Edd Vd Ba Es Di To Ax Na La Lc Fr 5 diffametur] diffamatus Edd Vd Ba Es Di To Ax Fr et *added* La Lc 6–8 nonnulli … ecclesie] *omitted* Vg 9 40] 4 Edd 9 ergo etc] *omitted* Av 9 ergo] *omitted* We Ax Fr 12 hoc] ut Vd To 12–13 de … petro] beati Petri Va 13 ambulabat] ambulavit Vc Vf Ox Av We 14 fuerit] fuit Vd 15 est] erit Vd Ax sit Na et To 15 sic] *omitted* Ba Di To Ax Na La 15 minor] Maior Bb 16–17 ecclesia] ecclesie Bb 17 orbis … urbe] urbis minor est orbe Ox Av 17 etc] *omitted* Ba Di 17 nulli] Nullius Ox Av *omitted* Ax 18 nisi] ubi Va 19 inficere] interficere To La 20 apostolo] qui *added* Vc Ox Av We 20 ad] qui Ly 20 12] qui *added* Ba Es Di To Ax Fr ubi sic *added* Lc 21 istius autem] Cuius Ba Di To Fr 21 papa] caput Di 21 est] unum *added* Vd 21 quoddam] *omitted* Edd 23 incurrerit] incurrat Edd Lc incurret Vf incurreret Vd Ba Es Fr Sm incideret La 24 christus] *omitted* Fi An Ce Ba Av 24 militanti] militantis Ly Va Ox Av Ba Es 25 efficiatur] afficiatur Bb sufficienter Vg 27 est[1]] erit Ba Ax 27 sic] *omitted* Va 28–29 fuerit] de heresi *added* Es Di To Ax Fr

---

9 col. 146 14 Galatians 2:14 20–21 Romans 12:5

rit diffamatus est subiectus. Sed papa potest pro crimine heresis denuntiari ecclesie, Christo dicenti Matth. 18: “si autem peccaverit in te frater tuus ”, et post: “si non audierit eos dic ecclesie”. Ex quibus verbis colligitur quod cum papa censendus sit frater, ipse potest pro crimine potissime heresis denuntiari ecclesie, ergo si fuerit de crimine heresis diffamatus iudicio ecclesie est subiectus.

Capitulum 12

Discipulus: De ecclesia universali an sibi summus pontifex sit subiectus que dixisti sufficiant. Nunc autem sententias peritorum de concilio generali, an super papam de heresi diffamatum iurisdictionem vel potestatem obtineat aperire digneris.

Magister: Sunt nonnulli dicentes quod concilium generale super papam de heresi diffamatum nullam habet iurisdictionem omnino, quod pluribus rationibus nituntur ostendere. Est autem prima ratio talis Ecclesia universalis non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum, sicut nituntur per rationes prius adductas ostendere. Ergo multo fortius concilium generale non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum. Secundo sic. Nulla congregatio specialis in quacunque causa habet iurisdictionem super papam, cum in omni causa quelibet congregatio particularis papa inferior sit censenda. Concilium autem generale est quedam congregatio particularis seu specialis quia omnes christianos minime comprehendit. Ergo concilium generale non habet iurisdictionem super papam. Tertio sic. Illa congregatio que potest contra fidem errare non habet iurisdictionem super papam

---

29 sed] quia *added* Vc Vf Ox Av 29 pro] de Va Ba 29 heresis] hereresis Pz 30 ecclesie] *omitted* Va Vg Pc 30 autem] Vulg: *omitted* Ww 31 tuus] etc. *added* Vc Vf Ox Av We Sm 31 eos] Vulg Vc Vf Ox We: te Edd Ms 34 iudicio] universalis *added* Ba Es Di To Ax Fr 2 sibi] si Vd 4 an] scilicet *added* Ba 5 aperire] experire Bb *omitted* Ox 7 diffamatum] infamatum Edd 8 rationibus] *omitted* Bb 8–9 est … talis] quarum prima talis est Fi An 9 non] nullam Edd Vg Va 10 sicut] quod Ly Ba 10 prius] post Ly 13 sic] *omitted* Edd Vg 13 quacunque] quaque Ba 13 causa] generale non *added* Bb 14 causa] casu Ly 14 quelibet] *omitted* Vg omnis Sm 15 sit] *omitted* Bb

---

30–31 Matthew 18: 15, 17 10–11 1 Dial. 6.10

---

1 capitulum 12] Capitulum 12 quod concilium generale non habet iurisdictionem super papam diffamatum de heresi probatur quintupliciter Ox allegat pro eo quod papa generalis concilii iudicio non sit subiectus Fr

de heresi mendaciter diffamatum. Generale autem concilium potest contra fidem errare sicut nonnulli per plures rationes probare nituntur, ergo etc. Quarto sic. Illa congregatio que in causa heresis est inferior papa etiam de heresi diffamato non est in eadem causa papa superior. Sed totum concilium generale preter papam est in causa heresis papa inferius quia si totum concilium generale preter papam etiam de heresi mendaciter diffamatum contra fidem erraret ipse omnes de iure punire deberet Ergo in causa heresis papa concilio generali est superior.

Discipulus: Totum concilium generale preter papam non potest contra fidem errare quia Deus qui promisit fidem catholicam usque ad finem seculi duraturam non permitteret.

Magister: Ista responsio impugnatur, tum quia esto quod totum concilum generale preter papam erraret nequaquam fides christiana desineret, quia salvaretur in papa et in multis aliis. Fides autem in solo papa posset salvari quemadmodum tempore passionis Christi in unica muliere remansit. Tum quia unus potest ad se trahere totum concilium generale, et unus potest toti residuo concilii generalis contradicere, sicut notatur di. 31 c. *Nicena*. Ergo multo fortius papa qui est principalis et caput concilii generalis potest toti residuo contradicere et per consequens residuo minime est subiectus. Quinto sic. Illa congregatio que nullam auctoritatem habet nisi a papa, et que absque papa congregari non

---

22 ergo etc] *omitted* Vd Ba 23–26 etiam … papam] *omitted* Ba 24 papa] pape Bb Fi An 24 superior] hec est manifesta *added* Ba 25 est … papa] *omitted* Vd nullam habet iurisdictionem super eo sed generale concilium est congregatio in causa heresis inferior papa patet 4a ratio Vdm non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum. Sed concilium generale in causa heresis est papa Na non est papa superior. Hec est manifesta. Sed concilium generale est inferius papa in causa heresis Es 25 inferius] *omitted* Vd Es 25 totum] *omitted* Vd 26 etiam] esset Vc Es 26 de] *omitted* Bb 27 punire] puniret Bb 27 deberet] debet Vc Ox 28 concilio … superior] non est inferior concilio generali Vc Vf Ox We 28 generali] non *added* Ba 30 qui] sibi Vd 31 ad] in Vc *omitted* Ox 31 non permitteret] *omitted* Vd Na Sm 32 tum] cum Va 32–33 totum] *omitted* Fi An 34 desineret] deficeret Vd 35 solo] sola Fi An 35 posset] potest Edd Vg Va possit Sm 35 salvari] servari Edd 36 unica] una Vc Vf Ox Va 36 remansit] mansit Bb 36 tum] Cum Va 36 unus] nus Fi An nullus Vd 37 totum] *omitted* Vd Sm 38 31] 13 Edd Vg Va Bb Fi An 38–39 nicena] *In cena* Vg 41 est] *omitted* Vd

---

21–22 1 Dial. 5.25 38–39 col. 114

potest nullam habet iurisdictionem super papam nisi papa sponte eius iudicio se submittat. Sed concilium generale nullam habet iurisdictionem seu potestatem aut auctoritatem nisi a papa nec potest absque eius mandato aliqualiter celebrari. Igitur papa nisi voluntarie se submittat iudicio concilii generalis minime est subiectus.

Capitulum 13

Discipulus: Quomodo allegatur in contrarium manifesta.

Magister: Quod papa iudicio generalis concilii sit subiectus quidam moliuntur ostendere. Primo sic. Ecclesia universalis iurisdictionem obtinet super papam de heresi diffamatum. Igitur et ista congregatio que vicem gerit universalis ecclesie iurisdictionem habet super papam de heresi diffamatum. Concilium autem generale gerit vicem universalis ecclesie ergo etc. Secundo hoc probatur sic. Diffamatus de aliquo crimine est iudicio concilii generalis subiectus si eidem concilio super obiecto crimine respondere tenetur. Papa autem diffamatus de heresi generali concilio respondere tenetur. Vnde et in decretis 2 q. 7 § *Item cum Balaam* sic legitur: “Symachus papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus, prius statui pristino reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam, et si ita recte videretur accusantium propositionibus re-

---

43 nullam] *omitted* Vd (nullam Vdm) 43 papa] *omitted* Vg Va Ba Es 44 eius] eorum Vc Vf Ox We 45 nisi … papa] super papam Vg Va 46 absque] *omitted* Ba 46 mandato] congregari vel *added* Ba Es 46 igitur] si *added* Edd Vg Va 46–47 nisi] non Edd Vg Va 47 minime] ei *added* Edd Vg Va 2 in contrarium] quod papa iudicio generalis concilii est subiectus Ba Es 5 obtinet] habet seu obtinet Vd habet Sm 5 papam] seu obtinet *added* Sm 5–7 igitur … diffamatum] *omitted* We Vd 6 vicem] vitam An 8 gerit] tenet Edd Vg Va 8 etc] *omitted* Vd 8–9 hoc probatur] *omitted* Edd Vg Va 8 hoc] *omitted* Ba 9–10 iudicio … generalis] concilio generali Vc Vf We concilio Ox 10 si] et Ly 12 et] *omitted* Vc Vf Ox We Sm 12 §] c. Edd *omitted* Vg Va Sm 12 item … balaam] *Nos* Edd Item *added* Vd 12 cum] Fb: *omitted* Ww 13 sic] sicut Vd 13 in] *omitted* Bb 13 sua] *omitted* Va 13–14 expoliatus] spoliatus Ba Sm 14 prius] post Va 14 decernitur] Fb: precipitur Ww (vel decernitur *added* Esm) 14 tunc] dic We 14 veniret] venirent Va 15 recte] rectum Edd Vg Bb Fi An Vd 15 videretur] videtur Edd Vg Bb Fi An 15–16 responderet] respondetur Bb Fi An Vg Vd

---

12–19 Gratian, *dictum post* c. 41, § *Item cum Balaam,* cols. 497-498

---

1 capitulum 13] Capitulum 13 ostenditur contrarium rationibus et auctoritatibus Ox allegat pro opinione contraria Fr

sponderet. Digna res visa est maximo numero sacerdotum atque mereretur effectum. Et cum postmodum ordinaretur quomodo esset accusandus, prefatus papa, ut causam diceret, occurrebat, sed ab emulis est impeditus". Ex quibus verbis datur intelligi quod Symachus papa qui fuit de heresi accusatus sicut notatur in glossa di. 17 § *Hinc*, coram synodo respondere debebat. Ergo in causa heresis concilium generale est super papam de heresi diffamatum.

Tertio sic per glossas super decretis hoc probatur. Ait enim glossa di. 19 c. *Anastasius*: "papa tenetur requirere consilium episcoporum quod verum est ubi de fide agitur et tunc synodus maior est papa ". Hiis verbis patenter asseritur quod in causa fidei synodus maior est papa Item glossa di. 15 c. *Sicut* dicit in hec verba: "videtur ergo quod papa non possit destruere statuta concilii quia orbis est maior urbe unde requirit papa consensum concilii (di. 19 c. *Anastasius*) arg. contra di. 17 § *Hinc etiam* et Extra *De electione* c. *Significasti* ubi dicitur concilium non posse pape legem imponere et 35 q. 9 c. *Veniam* sed intellige quod hic dicitur circa articulos fidei". Ex quibus verbis colligitur quod circa articulos fidei synodus maior est papa et sibi legem potest imponere et per consequens in causa fidei synodus iurisdictio-

16 maximo] maxime Edd Vg 16 numero] munere Bb An nume Fi 17 mereretur] meretur Fi Vd 17 postmodum] postea Ba 17 quomodo] *omitted* Bb 19 emulis] eo Vd *gap* Na 19 est] *omitted* Fi An 20 notatur] notat Vc Vf Ox We Vd 20 in] *omitted* Vc Vf Ox We 21 §] *omitted* Vd Sm 22 super] supra Vc We Ba Sm 23 sic] *omitted* Edd Va Bb Vf Ox We Vd Ba 23 glossas] glossam Ba 23 decretis] decretum Ba 24 consilium] concilium Pz Bb Vf 25 de fide] *omitted* Vg 25–26 agitur … papa] *omitted* Va 26–27 hiis … papa] *omitted* Vg Es 27 papa] et tunc synodus maior est papa *added* Va 27 c sicut] *omitted* Vg 28 videtur] *omitted* Vd Sm 28 ergo] *omitted* Edd Va Vg Bb Fi An Vf Vd Ba 29 concilii] generalis *added* Vd 29 orbis] urbis Ox 29 urbe] orbe Ox 30 concilii] generalis *added* Ba 30 anastasius] 71 *added* Edd 30 contra] 19 Edd contrarium Ba 30 di^2] 1 *added* Edd 30 17] 16 Bb Fi An Vg Va Vd We *omitted* Edd 30 §] *omitted* Vd Sm 30 etiam] *omitted* Edd Vg Va etc. Ba 31 significasti] Gl Vc Ox: *Signati* Edd Va Bb Fi An Ba *Significati* Vd *Signasti* Vf We Es 31 dicitur] quod Vd 31–32 posse] Gl: potest Ww 32 35] 15 Edd 25 Vd 32 c veniam] *omitted* Vd 32 sed] *omitted* Ox 33 hic] Gl Bb Vf We Ba Sm: hoc Edd Va Fi An Vc Ox Vd hec Vg 33 dicitur] dicit Vd

21 Gloss, s,v, immunis, col. 72 24–26 Gloss, s.v. concilio, col. 87 27–33 Gloss, s.v. presumit, col. 55 30 col. 64 30 Gratian, *dictum post* c.6, § *Hinc etiam,* cols. 52-53 31–32 cols. 49-50 32 col. 1285

nem habet super papam. Item glossa di. 21 c. *Nunc autem* ait: “queritur quare isti episcopi non deposuerunt papam cum esset confessus de heresi ut di. 40 c. *Si papa,* dicit Hug. quia paratus erat corrigi, licet enim papa vel alius sit hereticus si tamen paratus est corrigi non deponitur ut 24 q. 3 c. *Dixit Apostolus,* vel ideo non debebant ipsum deponere quia coactus fecit”. Ex quibus verbis datur intelligi quod episcopi potestatem habent deponendi papam de heresi accusatum licet non debeant ipsum semper deponere quia aliquando non est dignus deponi. Causam tamen pape habent audire et ita potestatem obtinent super ipsum.

Capitulum 14 **Discipulus:** Allegationes prescripte me fere ad perplexitatem inducunt. Durum enim michi videtur asserere quod oves super pastorem, membra super caput, filii super patrem, discipuli super magistrum, subditi super praelatum, iurisdictionem aut potestatem vel auctoritatem obtineant presertim cum iniqua et falsa infamia iurisdictionem non debeat nec possit tribuere. Et ideo grave apparet dicere quod papa de heresi mendaciter diffamatus propter talem infamiam cuiuscunque vel quorumcunque subdatur iudicio, maxime cum impossibile minime videatur quod

36 super] supra Ba 36 21] 27 Ox 31 *added* Edd 36 nunc] *Sicut* Bb 37 queritur] *omitted* Edd Vg Va Vd Na Sm Es 37 episcopi] Gl: *omitted* Ww 37 deposuerunt] deposuerint We desposuerunt Vg 38 confessus] accusatus Fi An Vg 38 ut] *omitted* Ba Vd 38 40] 60 Ly Gs 44 Vd 38 dicit] dicens Edd 38 hug] Gl Bb Na: hic Vc Vf Ox We Vg Va Sm *omitted* Edd Fi An Vd Ba 38 quia] Gl: *omitted* Vd quod Edd Ms 40 ut] et *added* Edd Vg 40 dixit] *Dicit* Ba 41 debebant] debebat Edd Vg Bb Fi An Vf debeant Ox Vd 42 verbis] *omitted* Va 43 debeant] debeat Fi An Vc Vd Ba 1 prescripte] scripte Es Di 1 ad] in Ba Es Di 2 perplexitatem] prolixitatem Va 2 enim] est Vd Sm Sa est ut Na 2 videtur] *omitted* Vd Es Di videre Vgb videlicet Sm 2 asserere] asseris Vg 4 iurisdictionem] habent *added* Fi 5 obtineant] obtinent Bb 6 possit] posset Ba 8 propter] preter Pz 8 talem] falsam Sm 8 infamiam] diffamiam Ba 9 impossibile] possibile Vc Vf Ox We 9 videatur] videtur Edd Ba

36–41 Gloss, s.v. Marcellinus, col. 98 38 col. 146 40 col. 998

1 capitulum 14] Capitulum 14 quod super papam diffamatum de heresi etsi mendaciter non solum ecclesia et concilium sed episcopi habent licentiam cognoscendi Ox ponit quandam opinionem mediam scilicet quod concilium vel etiam alia congregatio licet non habent potestatem super papam falso diffamatum habent tamen potestatem inquirendi de ipso ibi quod non iudex potest aliquem citare et citatum contumacem excommunicare Fr

tota fides catholica in papa solo remaneat saltem pro aliquo tempore brevi. Ex alia parte zelus fidei christiane me subtiliter angit ne dicam nullam debere fieri inquisitionem aut iudicium de papa super crimine heresis diffamato, quia cum probabiliter teneam papam posse hereticam incurrere pravitatem, si de ipso nulla posset inquisitio fieri tota fides posset periclitari. Vnde si aliqui istam perplexitatem nituntur dissolvere mihi revela.

Magister: Est quaedam assertio quod propter nullam infamiam falsam habet ecclesia iurisdictionem super papam. Si tamen papa fuerit de heresi taliter diffamatus quod sine scandalo ecclesie vel periculo fidei tolerari non posset non solum universalis ecclesia aut concilium generale sed etiam episcopi habent potestatem inquirendi de ipso, quem si deprehenderint manifeste hereticum ipsum debent cohercere vel aliis denuntiare pravitatem eiusdem.

Discipulus: Ista assertio contradictionem videtur includere Vna enim pars alteri apparet repugnare. Si enim nulla persona super papam de heresi diffamatum habet iurisdictionem nulla persona valebit de ipso de iure inquirere quia non ad inferiorem nec ad parem sed ad superiorem iurisdictionem habentem officium inquisitionis spectare dinoscitur.

Magister: Ad illam obiectionem respondetur quod sicut inquisitio ad superiorem spectat ita etiam citatio pertinet ad superiorem. Non enim par vel inferior potest regulariter suum superiorem citare, sed citare est iurisdictionem habentis. Et tamen hoc non obstante potest in casu quis iurisdictionem minime habens super alium citare eundem. Si enim probabiliter dubitatur an iudex ha-

---

10 saltem] saltim Pz 11 zelus] *omitted* Vd 11 subtiliter] fortiter Vc Vf Ox We Ba 11 angit] anget Va caritas *added* Vd 12 nullam] *omitted* Vd 12 debere] deberem We 13 quia] quare Edd Vg Va Sa 13–14 papam] *omitted* Vd 14 posset] potest Ba 15 posset periclitari] periclitaretur Va 15 posset] possit Ox 15 istam] dictam Ba 17 assertio] dicens *added* Ba 18 habet] habent Ba 18 iurisdictionem] iurisdictione We 19 taliter] *omitted* Ba 20 ecclesie] *omitted* Vd 20 posset] possit Vc Vf Ox We 22 manifeste] manifestum Ba 23 debent] deberent Sa 23 cohercere] coherceri Vd 23 aliis] alias Va 23 pravitatem] hereticam *added* Vd Ba 25 includere] concludere Edd Vg Va Sa 26 alteri] alteram Vd 27 diffamatum] condemnatum Vd 28 de[2]] *omitted* Edd Sa Sm 28 nec] non Vc Vf 31 sicut] *omitted* Vd 32 pertinet] spectat Vd 34 habentis] habentem Va 36 eundem] eum Edd Vg Sa 36 enim] autem Edd Vg 36–37 habeat] haberet Edd Vg Va Bb Fi An

beat iurisdictionem super aliquem ipsum debet et potest citare, et citatus ire tenetur et ostendere quod citatio non tenet Quod si non fecerit poterit ipsum alius excommunicare et propter contumaciam iudex qui nullam habuit iurisdictionem super ipsum incipit iurisdictionem super eum habere quantum ad hoc quod ipsum potest excommunicationis sententia innodare (Extra *De appellationibus, Si duobus*).

Sic est, ut dicunt, de inquisitione dicendum: quod licet inquirere regulariter ad superiorem pertineat, si tamen probabiliter dubitatur de aliquo, qui non potest recurrere ad superiorem an habeat super alium iurisdictionem et potestatem inquirendi, et non aliter nisi inquirendo (an scilicet super alium habeat iurisdictionem) ad veritatem poterit pervenire, licebit sibi de ipso inquirere ut cognoscat an ille ad eius iurisdictionem pertineat. Sic dicunt esse in proposito, quia eo ipso quod papa de heresi tam graviter diffamatus est quod talis infamia absque scandalo ecclesie et periculo fidei dissimulari aut tolerari non possit, prelati possunt probabiliter dubitari an papa sit catholicus vel hereticus, quia de diffamato dubitandum est ante inquisitionem et examinationem cause an fama veritati innitatur, et per consequens dubitandum est an diffamatus crimen super quo diffamatur commiserit Si au-

37 aliquem] quem Vg tamen *added* Edd 38 ire] comparere Vd 38 et[2] … tenet] *omitted* Vd 38 tenet] valet Va 39 alius] *omitted* Edd Ba Es 39 et] ideo *added* Vd Ba 39 propter] *omitted* Vd 39–40 contumaciam] incurrerit et ita *added* Vd 40 habuit] habet Edd Vg 41 incipit] Vc Vf Ox We Va Ba: *omitted* Edd Vg Bb Fi An Vd 41 iurisdictionem] tunc Vd videtur *added* Di 41 habere] haberet Edd Vg Es incipit *added* Sm dinoscitur *added* Vd *gap* Fi An 41 quantum] *omitted* Vd 43 si] *omitted* Edd Vg 44 est] *omitted* Edd Vg Bb An Fi Vd 44 ut] *omitted* Edd Vg Sm 44 inquisitione] minime *added* Va 48 scilicet] videlicet Ba 48 habeat] habuit Bb Fi An Ba 49 pervenire] vel *added* Vd tunc *added* Sm 50 ille] ita Vd ita *added* Ba 50 sic] Sicut Vd 51 esse] quod est Edd Vg Va Sa 51 de] *omitted* Bb 52 diffamatus] diffamatur Edd infamatus Ba 52 est] Ox Vd Ba: sit Sm *omitted* Edd Va Vg Bb Fi An Vc Vf We 52 infamia] diffamia Vd Na diffamatio Sm 53 possit] posset Edd Vg Va Es Sa 54 papa] taliter diffamatus ad iurisdictionem ipsorum (*omitted* Va) pertineat (pertinet Vf We) quia propter (per Vc) talem infamiam probabiliter dubitarent an papa *added* Vc Vf Ox We Va Ba 54 de] *omitted* Ox 55 inquisitionem] *omitted* Edd 55 et] *omitted* Edd Vg 56 veritati] veritate We Va 56 innitatur] nitatur Vc Ox We 57 crimen] de crimine Ba 57 diffamatur] diffamatus est Ba Sm 57 commiserit] sit innodatus vel crimen illud commiserit Ba commisit Va

42–43 col. 412

tem prelati probabiliter dubitant an papa de heresi diffamatus sit catholicus vel hereticus sequitur quod probabiliter dubitant an papa sit de iurisdictione ipsorum effectus. Nam si fama est falsa non est de iurisdictione ipsorum quia papa manens papa propter falsam infamiam non est de iurisdictione quorumcunque. Falsa enim infamia nullam iurisdictionem tribuit. Si autem fama continet veritatem papa taliter diffamatus est vere hereticus. Si autem est vere hereticus est de iurisdictione catholicorum. Sicut igitur prelati catholici probabiliter dubitant an papa de heresi diffamatus sit catholicus vel hereticus ita dubitant probabiliter an sit de iurisdictione ipsorum effectus. Ex quo autem probabiliter dubitant an sit de iurisdictione ipsorum effectus, si ad veritatem aliter quam inquirendo nequeunt pervenire an papa sit de iurisdictione ipsorum effectus ipsi tenentur de ipso inquirere an scilicet papa de heresi diffamatus sit eorum iurisdictioni subiectus. Hoc autem non possunt inquirere nisi inquirendo an papa de heresi diffamatus sit hereticus vel catholicus Ergo in hoc casu prelati catholici habent potestatem inquirendi de papa super heresi mendaciter diffamato, licet in rei veritate iurisdictionem non habeant super ipsum. Sicut potest quis alium citare cuius tamen in rei veritate non est iudex.

Capitulum 15

58–59 an … dubitant] *omitted* Vd Ba 59 probabiliter dubitant] probare habent Edd Vg 60 ipsorum] eorum Vc Vf 64 taliter] Vc Vf Ox We Va Sm: talis Edd Vg Bb An Fi Vd Ba 64 vere] verus Ox We 65 est[1]] *omitted* Edd Vg 65 vere] verus Vc Ox We 65 est[2]] effectus *added* Vd 65 catholicorum] quia omnis hereticus est minor omni (*omitted* Va) catholico et est (etiam Vf) de iurisdictione prelatorum catholicorum *added* Vc Vf Ox We Va Ba 68 ipsorum] eorum Ba 69 ipsorum] eorum Ba 69–71 si … effectus] *omitted* Edd Vg 70 an] scilicet *added* Vc Vf Ox We Va 70 papa] *omitted* Vd 72 heresi] sic *added* Edd Vg 72 diffamatus] infamatus Ba 72–74 sit … diffamatus] *omitted* Edd Vg 72 iurisdictioni] iudicio Va 72 autem] facere *added* Va 73 inquirere] probare Sm reperire Ba *omitted* Vd Va 73 nisi inquirendo] *omitted* An 73–74 diffamatus] infamatus Ba 74 vel] sit *added* Ba 74 catholicus] catholicos Edd

---

1 capitulum 15] Capitulum 15 exemplo et rationibus ostenditur episcopos posse inquirere super heresim pape Ox hanc opinionem munit allegationibus ibi quanta diligentia pastores cognoscere debent suas oves et a periculis defendere propter insidias hereticorum quodque aliquando periculosum est prelatis cedere iuri suo Fr

Discipulus: Ex predictis michi est data occasio multa querendi. Ante omnia tamen expostulo ut ostendas quibus rationibus vel auctoritatibus possit assertio supradicta muniri.

Magister: Per rationes fundatas in scriptura divina et dictis sanctorum patrum predicta assertio videtur posse probari, quam tamen primo exemplo patentissimo ut nonnullis apparet quidam demonstrare nituntur. Nam sicut allegatum est supra beato Marcellino papa de heresi diffamato eo quod actum hereticalem idolatrie videlicet commisisset, plures episcopi convenerunt et inquisitionem de ipso fecerunt Inquisitione autem facta quia papam non deprehenderunt hereticum ipsum iudicare nolebant sicut nec poterant. Ex quo datur intelligi quod de papa de heresi diffamato catholici potestatem habent inquirendi et debent inquirere an fama contineat veritatem.

Discipulus: Notorium fuit quod beatus Marcellinus commiserat idolatriam et per consequens quod esset hereticus et ita non est simile de beato Marcellino et de papa mendaciter de heresi diffamato.

Magister: Istam responsionem excludunt dicentes quod quamvis esset notorium apud infideles et etiam apud quosdam catholicos quod beatus Marcellinus sacrificasset idolis, tamen hoc non erat notorium apud episcopos qui ad concilium convenerunt nec erat notorium apud quoscunque quod ipse erat hereticus, et ideo

---

2 data] dato We 2 multa] manifesta Edd Sm 2–3 querendi] inquirendi Fi An Vc Vd 3 omnia] *omitted* Edd Vg Vf Di Es 3 ut] tu *added* Vd Ba Es Di 3 vel] et Ba 4 possit] potuit Vd 4 supradicta] predicta Ba 5 et] in Vc Vf Ox 7 primo] probo Vd *omitted* Edd 7 patentissimo] potentissimo Sm 7 quidam] primo *added* Vc 8 demonstrare] monstrare Edd Vg Sa demostrare We 8 supra] *omitted* Ox de *added* Edd Vg Va Vd Di Es 8–9 marcellino] Marcello Sm 9 papa] *omitted* Ba 9 hereticalem] hereticale We hereticabilem Sm 10 videlicet] videtur Edd Vg scilicet Ba vere Va dicitur Sa *omitted* Vd 10 commisisset] commisisse Edd Vg Sa 11 fecerunt] et *added* Edd Vg Va Sa 11 autem] omitted Edd Vg Va Di Sa 11 papam] ipsum Edd papa We 12 nec] non Vd Ba Es Sm 13 quo] quibus verbis Vd Ba 13 de[1]] *omitted* Vc Vf Ox We Va Vg 14 inquirendi] inquirere Edd Vg 14 et … inquirere] *omitted* Edd Vg Va 16 notorium] Notum Edd Vg Sm 16 beatus] *omitted* Bb 17 idolatriam] idolatrie Bb 18 beato] papa Edd Vg Sa 20 responsionem] rationem Edd Vg Sm 20 excludunt] *omitted* Fi An 21 notorium] notum Edd Vg Sa Sm 21 infideles] fideles Edd 23 convenerunt] convenerant Vd Ba Es Sm 23 nec] etiam *added* Vc Ox We Vd Va Ba Es Sm 24 quoscunque] quosdam Edd Vg Vd erat *added* Va 24 erat[2]] esset Edd Vg Va Es Sa

dubitabant episcopi an esset hereticus, et forte magis credebant quod non esset hereticus, sicut nec fuit hereticus. Quia tamen nesciverunt veritatem et ipse fuit de heresi diffamatus convenerunt catholici et inquisierunt sollicite veritatem. Si enim veritatem scivissent superfluo inquisivissent. Inquisierunt enim de facto pape et ita de papa infamato de heresi est inquisitio facienda.

Discipulus: Adhuc instatur contra dictum exemplum, quia beatus Marcellinus non fuit infamatus de heresi sed de idolatria tantummodo, et ita exemplum propositum nequaquam concludit intentum illorum.

Magister: Istam instantiam excludunt dicentes quod eo ipso quod fuit diffamatus de idolatria fuit diffamatus de heresi quia omnis idolatra de quo nescitur an timore mortis vel sponte immolaverit idolis de heresi est suspectus, et ita diffamare aliquem de idolatria antequam constet ipsum idolatrare solummodo timore mortis est ipsum infamare de heresi. Cum ergo beatus Marcellinus commiserit idolatriam antequam rediit et penitentiam egerit et confitebatur se idolatrasse timore mortis tantummodo, nesciebatur an pravitatem hereticam incurrisset. Et ita constat quod beatus Marcellinus fuit de heresi diffamatus. Item ut dicunt isti esto quod beatus Marcellinus non fuerit de heresi diffamatus habent intentum per dictum exemplum quod catholici potestatem habent inquirendi de papa de heresi diffamato, nam non est maior ratio quod catholici habeant potestatem inquirendi de papa de crimine

---

25 episcopi] *omitted* Ba 26 quod] ipse *added* Va 26 non] *omitted* Edd ipse Vg 26 sicut … hereticus[2]] *omitted* Edd Vg Fi An 27 et] quod Va *omitted* Edd 27 fuit] fuerit We *omitted* Bb 27 diffamatus] et *added* Edd Va Sa 28 enim] autem Edd 29 superfluo] superflue Edd Vg Va Vc Vf Vd Ba convenissent vel *added* Edd quesivissent vel *added* Vc Vf Va Vg Sa 29 enim] ergo Edd Vg Sa Vc Vf We Ba autem Sm 30 infamato] diffamato Fi Vf We 31 instatur] instant Sa 32 infamatus] diffamatus We Ba 33 exemplum] intentum Sm 33 propositum] positum Edd Vf Va 33 concludit] includit Vc Sm intulit Ba Di 34 intentum] intellectum Di 34 illorum] *omitted* Bb 36 fuit[2]] etiam Ba 37 idolatra] idolatria Ba Sm 37 quo] qua Vg Vd Ba 37 vel] an Vc Vf 37–38 immolaverit] Edd: immolat Vc We immolatur Pz Vg Va Bb Fi An Vf Vd Ba 39 constet] constat Va Ba 39 solummodo] solum Edd Vg Sm 41 antequam rediit] *omitted* Vc Vf 41 rediit] rediret Edd redierit Vg Va 41 egerit] ageret Edd egit We 42 et] non *added* Vf 42 confitebatur] confiteretur Edd 42 timore] metu Sm 44 diffamatus] infamatus Ba 44 ut] *omitted* Vd 45 fuerit] fuit Bb Fi An Vd 45 habent] tamen *added* Edd 46 quod] quia Edd 48 habeant] maiorem *added* Edd Vg Va 48 de[2]] super We

idolatrie diffamato quam de papa super crimine heresis diffamato. Cum ergo catholici habeant potestatem inquirendi de papa super crimine idolatrie diffamato sequitur quod habent potestatem inquirendi de papa super crimine heresis diffamato.

Discipulus: Dicerent aliqui quod certum fuit beatum Marcellinum idolatrasse et ideo potuerint catholici merito inquirere de facto eius, sed si papa aliquis esset diffamatus de heresi non esset propter hoc certum ipsum sensisse hereticam pravitatem et ita non est simile de beato Marcellino et de papa super crimine heresis diffamato.

Magister: Istam instantiam dicunt esse nullam quia inquisitio non debet esse de certis sed de dubiis. Qui enim scit certiorari non debet et per consequens superfluo inquirit quis nisi inquirat propter sua vel aliorum dubia excludenda. Sicut ergo fuit certum et notorium episcopis qui convenerant ad concilium beatum Marcellinum idolatrasse de hoc non inquisierunt, sed inquisierunt quod erat eis ignotum, an scilicet solo timore mortis idolatraverit. Ita si papa aliquam heresim predicaret et hoc esset notorium de hoc non esset inquisitio facienda sed esset inquisitio facienda an pertinaciam errori adiungeret, et ita de papa super crimine heresis diffamato est inquisitio per catholicos facienda.

Quam etiam assertionem pluribus rationibus isti confirmare nituntur, quarum prima talis est. Ad unumquemque prelatum et

---

49 diffamato[1]] *omitted* Fi An 51 habent] habeant Ba etiam *added* We Ba 53–54 certum … idolatrasse] beatus Marcellinus ut certum est idolatravit Ba 53 certum] est vel *added* Pz Ly Vg Va Sa Vc Vf 53 fuit] est Es 54 potuerint] poterunt We 55 diffamatus … heresi] *omitted* Bb 56 ipsum] *omitted* Ba 57 crimine] *omitted* Pz Ly 58 heresis] *omitted* Pz heresi Ly 59 nullam] malam Edd Vg Va Sa Vc Vf 60 certiorari] certificari Edd 61 superfluo] superflue Edd Vg Va Sa Vc Vf Vd Ba Es Di superflua Fi 61 quis] enim inquirit *added* Ba 61 nisi inquirat] *omitted* Edd Vg Va Sa 61 inquirat] *omitted* Vf Ba Di 62 sicut] Vf: Si Bb Fi An Vc We Ba Vd Sic Edd Vg Va Sa 62 ergo] quia *added* Edd 62 fuit] fuerit Ba Sm 63 convenerant] convenerunt Bb venerant Vd 64 idolatrasse] et *added* Vc Vf 64 inquisierunt[1]] quesierunt Edd Vg Sa Vc Vf Es 64 inquisierunt[2]] de hoc *added* Ba Di Sa 65 scilicet solo] *omitted* Edd 65 idolatraverit] Pz Ly Vg Va Sa Vc Vf Vg: idolatravit Bb An Fi Vd We Ba 66 ita] Item Edd Vg Ba Di 66 aliquam] aliam Va 66 predicaret] approbaret Vd 66 hoc] *omitted* Edd Vg 66 de] et Va 67 esset[1]] *omitted* Bb 67 sed … facienda[2]] *omitted* Fi An 68 pertinaciam] pertinacia Va Vg 68 errori] errore Bb Fi An errorem Va Vg Sa 68 de] dum Edd 69 diffamato] diffamatur Edd 70 isti] *omitted* Vd 71–72 et pastorem] *omitted* Va

pastorem spectat cognoscere que sunt oves sue et qui sunt sibi subiecti Aliter enim exempli pastoris summi dicentis Ioh. 10 “ego sum pastor bonus et cognosco meas” erit nullatenus imitator, nec preceptum Salomonis implebit dicentis Prov. 27 “diligenter agnosce vultum pecoris tui tuosque greges considera”. Debet ergo prelatus cognoscere qui sint subiecti sui. Ergo quando dubitatur de aliquo an sit subiectus alicuius prelati idem prelatus astringitur ne forte subditus suus per negligentiam pereat et secum alios pertrahat in interitum, diligenter inquirere et investigare an ad gregem suum pertineat. Sed si papa de heresi graviter diffamatus sit prelati debent probabiliter dubitare an papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum effectus, quia dubitare habent an sit hereticus, licet non statim debeant credere ipsum esse hereticum. Ergo in hoc casu tenentur inquirere an papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum. Hoc autem nequaquam facere possunt nisi inquirendo an sit effectus hereticus. Ergo tenentur inquirere an papa taliter diffamatus hereticam incurrerit pravitatem.

Secunda ratio est hec Ad illum spectat scire qui sunt subditi sui ad quem spectat corrigere omnium subditorum suum excessus. Sed ad prelatos catholicos spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus ut sacri canones protestantur aperte. Ergo ad ipsos spectat scire de omnibus qui sunt subditi sui. Ergo

---

72 pastorem] pastores Edd 72 spectat] expectat We oves *added* Ba 72 cognoscere] scilicet *added* Ba 72 oves] *omitted* Ba 72 qui] que Va Vc Ba 73 subiecti] subiecte Va Vc Vf Ba Di et *added* Bb 73 exempli] Edd Vd: *omitted* We Ba exemplum Bb Fi An Vc Vf Va Vg 73 10] 16 Vc Vf Vg Esm Sa 74 cognosco] oves *added* Edd Vg Va Vc Vf Fi An Vd Ba 75 implebit] impleret Ba implere Vd 75 27] 17 Ba Vd 76 vultum] *omitted* Pz 76 pecoris] pectoris Va 76 tui] tue Vf 76 greges] *omitted* Bb 77 cognoscere] agnoscere Fi An Vd 77 sint] sunt Edd We Vd Ba Sm 78–79 astringitur] constringitur Edd Vg 79 secum] solus Vd 80 in] ad We Ba 80 investigare] et *added* Ba debet *added* Vd Sm 81 pertineat] pertineant Va 82 sit] *omitted* We 82 taliter] totaliter Gs 83 ipsorum] eorum Edd 83–86 effectus … ipsorum] *omitted* Vc 83 sit[2]] effectus *added* Vd 87 nisi] non Va Vg incurreret Vf 87 effectus] factus Edd Vg Va Vc Vf Sm 88 incurrerit] incurrit Edd incurreret Vf 89 hec] *omitted* Edd talis Fi An 91–92 sed … excessus] *omitted* Vc Vf Sm 91 catholicos] *omitted* Vd 91–92 corrigere … excessus] *omitted* Bb 91 omnium] *omitted* Vd 92 protestantur] testantur Vc Vf Ba Di 93 scire] *omitted* Bb 93 ergo[2]] *omitted* Fi An

---

73–74 John 10:14 75–76 Proverbs 27:23

ad ipsos pertinet inquirere de illis de quibus dubitatur an sint sibi subiecti utrum in rei veritate sint subditi sui vel non. Si autem papa de heresi graviter diffamatur probabiliter dubitatur an sit subiectus catholicorum quia probabiliter dubitatur an sit hereticus. Ergo ad catholicos pertinet inquirere an papa de heresi diffamatus sit eis subiectus Tertia ratio est hec. Prelati catholici tenentur ex officio suo oves suas contra luporum rabiem custodire. Ergo tenentur subditos suos contra hereticorum insidias conservare, et per consequens quando nuntiatur prelatis catholicis per publicam famam quod aliquis nititur gregem suum invadere et corrumpere per hereticam pravitatem debent diligenter inquirere veritatem, ipso Domino precipiente Deut. 13: "si audieris in una urbium tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos egressi sunt filii Belial de medio tui et averterunt habitatores urbis tue atque dixerunt 'eamus et serviamus diis alienis' quos ignoratis quere sollicite et diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur et abhominationem hanc opere perpetratam statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii etc. " Ex quibus verbis datur intelligi quod si a providis et honestis papa vel quicunque alius publice diffamatur quod velit catholicos a fide avertere orthodoxa, est veritas diligenter inquirenda. Ergo de papa super crimine heresis graviter diffamato est inquisitio facienda.

Discipulus: Prelati non habent inquirere nisi de illis quos constat esse subditos suos, et ita de papa non habent inquirere.

---

94 ipsos] quos Fi An Vg 94 dubitatur] dubitant Vd 95 sui] sibi Vd Ba 96 dubitatur] *omitted* Vd (dubitatur Vdm) dubitant Edd Vf Vg Va Sa 97 quia] et Ba 99 sit … subiectus] *omitted* Bb 99 eis] ei Va 100 suo] *omitted* We 100 ergo] *omitted* Bb 101 suos] *omitted* Vd 104 debent] debet Ba 105 domino] Deo Na Vd Ba Di 105 13] 23 Edd 105–106 tuarum] *omitted* Edd 106 tuus] *omitted* Vd 106 ad habitandum] habitandam Edd 107 belial] Beliad Pz Bebal Sm 107 de … tui] Vulg Edd Vg: *omitted* Ms 107 averterunt] Vulg Ly Vg: adverterunt Pz everterunt Ms 108 urbis] Vulg Va Vc We Vd: urbe Edd Vg Bb Fi An Vf Ba 109 ignoratis] ignoras Vc 109 quere] Vulg: quare Ww 109 veritate] veritatem Bb Va Sa 111 perpetratam] perperam Vd ipsam *added* Ba 111 percuties] percutiens Bb Fi An Ba 112 etc] *omitted* Edd 113 publice] *omitted* Va 114 diligenter] *omitted* Vf 115 graviter] *omitted* Fi An 117–118 constat] constet Vd

---

105–112 Deuteronomy 13:12-15

Magister: Respondetur tibi quod quilibet prelatus debet inquirere de omnibus qui gregem suum invadunt, sive sint subditi sive non, saltem ad resistendum eisdem, quemadmodum rex debet omnes repellere qui regnum suum invadunt quantumcunque sint de alio regno, et quilibet etiam nullam habens iurisdictionem debet pro patria omnes invadentes pro posse repellere quamvis nullam super eis iurisdictionem obtineat. Et ex hoc quarta ratio sic formatur . Non minus sollicite debent prelati catholici gregem suum contra spirituales inimicos defendere et ea que ad defensionem pertinent exercere quam reges et principes et eorum subditi debent regna sua et principatus ac patriam contra hostes suos defendere ac tueri. Sed reges et principes et subditi eorum debent terras suas contra invadentes iniuste defendere licet de eorum iurisdictione nequaquam existant. Ergo multo animosius debent prelati contra inimicos spirituales greges suos defendere et ea facere que ad defensionem spiritualem spectare noscuntur. Sed ad defensionem noscitur pertinere investigare sollicite qui sunt isti hostes spirituales qui gregem nituntur invadere, maxime si est publica fama per viros honestos et providos suscitata quod aliqui volunt dominicum gregem invadere. Si ergo papa per viros providos et honestos de heresi publice diffamatur catholici debent diligenter inquirere veritatem.

Quinta ratio talis est. Cui periculosum est renuntiare iuri suo , ei periculosum est non inquirere ad quos extenduntur iura sua

---

119 tibi] *omitted* Vd 119 debet] tenetur Ba 121 quemadmodum] sicut Ba 121–122 debet] esse *added* Va 122 quantumcunque] quamvis Edd quicunque Va Vg 123 sint] sit Va 123 etiam] qui *added* Vd 123 habens] habet Vd 124 pro^{1}] de Vc Vf 124 patria] etiam *added* Ba 125 eis] ipsis Ba 125 obtineat] habeat Edd Vc Vf habeant Va Vg obtinet Bb 26–126 Quia… formatur] *omitted* Ox 126 sollicite] solliciti Ox 127–128 defensionem] offensionem Sa 128 reges] rex Vd 128 et^{2}] *omitted* Edd Vg Sa 128 subditi] subditos Edd Vg 129–130 regna … debent] *omitted* Edd Vg Sa 130 principes] principantes Edd Vg An 132 multo] fortius et *added* Edd magis *added* Vd 133 contra] *omitted* Bb 134 spectare] pertinere Ba 135 noscitur] noscuntur Pz Vg Va 135 sunt] sint Ba 136 maxime] maxima Ba 136 si est] sine Vd 136 est] *omitted* Vc 137–138 per … papa] *omitted* Bb 137 suscitata] suscitatur Vc 139 catholici] prelati *added* Ba 139 debent] deberent Edd Vg Va Sa 140 inquirere] requirere Vg Sa 140 veritatem] etc. *added* Vd 141 cui] Quando Vd Quibus Sm 141 periculosum] periculum Vd 142 ei] eidem Vc Vf Ox We Ba eis Sm *omitted* Vd 142 periculosum] periculosius Vd 142 sua] *omitted* Vg Sa

quando dubitatur de aliquibus an extendantur ad ipsos. Sed prelatis catholicis est periculosum renuntiare aut cedere iuri suo quod in causa Dei susceperunt a Deo teste beato Cypriano qui ut recitatur 7 q. 1 c. *Quam periculosum* ait: “quam periculosum sit in divinis rebus ut quis cedat iuri suo et potestati scriptura sancta declarat cum Esau primatus suos inde perdidit nec recipere postmodum potuit quod semel cessit ”. Ergo periculosum est prelatis catholicis non querere sollicite ad quos extenduntur iura eorum in causis Dei, quando de aliquibus dubitatur an sint potestati catholicorum subiecti. Si autem papa publice per viros providos et honestos de heresi diffamatur probabiliter dubitandum est an sit potestati catholicorum subiectus. Ergo de hoc in hoc casu debent catholici diligenter inquirere veritatem, et ita habent de papa taliter diffamato inquisitionem facere diligentem.

---

143 dubitatur] dubitantur Pz Vg Sa 143 an] ut Bb nisi Vg Sa 144 catholicis] religiosis Edd Vg Sa 144 quod] *omitted* Ba 145 deo] Domino Fi An Vg 146 7] 5 Edd Fi An Vg Va Ba 11 Sa 146 periculosum[1]] sit *added* Edd Vg sic Va 147 ut quis] *omitted* Bb 147 sancta] Fb Vc Vf Ox We: divina Edd Vg Va Bb Fi An Vd Ba 148 inde] iuste Vd 148 perdidit] perdiderit Edd Vg Ba 148 nec] inde *added* Edd 148 recipere] Fb Vc Vf Ox We: percipere Edd Ms vel (nec Ba) petere *added* Ww 149 cessit] concessit Edd Vg Bb Fi An cesserit Vd 150 non querere] inquirere Ly Vd Ba Es Di Sm *omitted* Pz Vg Sa 151 causis] causa Ox 151 sint] *omitted* Pz Vg Sa 153 diffamatur] diffametur Edd Vg Va 154 potestati] potestate Ox 154 hoc[2]] *omitted* Vd Vg 155 inquirere] querere Edd Vg Va Vf Ox We Vg Va 156 diffamato] infamato Va

---

146–149 col. 569